

DRIA
TES
REIN

CARRERES
69
23
CARRERES

CARRERES/2269

FESTES DE CARRER

RECORTS DE MES DE CINQUANT' ANYS EN ARRERE

*Treball legit en la sessió de
Ciències Històriques, Arqueològiques de "Lo Rat-Penat" la nit
del 15 de Abril de 1902, per son autor*

D. Joseph Bodria y Roig

AB UNA CARTA-PRÓLECH

DE

D. Lluís Cebrian y Mezquita

^ MESTRE EN GAY SABER

*Ilustrades per Benlliure (D. J.), Zapater, Calandín,
Guzmán Domingo y Ferrer Calatayud*

LLIBRERÍA SERRED

Carrer de Saragossa, 29, y Plassa del Micalet, 2

VALENCIA—1906

FESTES DE CARRER

Per si acás aqueste llibret vinguera á cáure en les mans de alguna persona poch versada en lo valenciá, li volém donár en esta página introductóra, les regles següents:

*La **J** sempre, y la **G**, quant vá posada davant de **e** y de **i**, sónen com á **Ch**, més ó ménys dolsa, segóns lo cas:*

*La **ny** val tant com la **ñ**.*

*La **x** se pronuncia com **ch** francesa y ab lo sonido de **ix** ó **eix**.*

Ab es la proposició con castellana.

*Fins es l' advérv **hasta**.*

A llavors vol dir entónces.

Y rés més.

FESTES DE CARRER

(RECORTS DE MES DE CINQUANT' AÑS EN ARRERE)

*Treball legit en la sessió
de Ciències Històriques Arqueològiques de "Lo Rat-Penat"
la nit del 15 de Abril de 1902,
per son autor*

D. Joseph Bodría y Roig

AB UNA CARTA-PRÓLECH

DE

D. Lluís Cebrián y Mezquita

MESTRE EN GAY SABER

*Ilustrades per Benlliure (D. J.), Zapater, Calandín,
Guzmán Domingo y Ferrer Calatayud*

VALENCIA—1906

Imprempta de Pau, Torrijos y Comp.^a
Carrer de Quart, 25

DEDICATORIA

Al llorejat escriptor y poeta

D. Lleuis Cebrián y Mezquita

Volgut company y antich consoci de "Lo Rat-Penat". Pochs ne quedem ja dels fundaors de nostra estimada societat, d' aquella florida branca que tant de renom li va donar; lo temps ha anat marcintla poch á poch, y contats som hui els que quedem.

Com vosté ha segut ú dels més constants contribuadors de les Tradicions y Costums de nostra terreta, á vosté li dedique este grapat de Festes de carrer, les quals, la única enramada que podrán tindre, es lo seu reputat y conegut nom, que duhen per capsalera.

Joseph Bodria

Valencia, diada de la Verge del Carme, 1903.

CARTA-PRÓLECH

Goja vosté fama, amich Bodría, de saber encontrar en ses composicions, les més cúrtes y sencilles, en molta naturalitat y planura, aquell *quid* especial y sobtíl, que, dolçament y sense saber cóm, s' infiltra en les ànimes y les conmóu y deixa complagudes, fent vibrar allá dins les casi sempre adormides córdes del sentiment popular en nóstres multituds olvidades; y una vegada més ha lograt en esta ocassió lo mateix, en les quatre línies de la séua benévola dedicatória, en que ha sabut remóure en mí, no asóles lo panal de dolces melengíes y de ardorosos delérs, arreplegats en mon pit en lo llarch desenroll de tota una vida de amor ardentíssim á Valencia y á totes les séues cóses, grans y giquetes, sino també penosos y al mateix temps falaguers recórts dels anys y de les ocurréncias que ya pasáren.

Bé prou que me 'n recórde de aquells dies sense nùgols de nostra joventut y de nóstres patriótichs ensómits, que, per fortuna, no 's pót dir que hátjen segut ni inútils ni dolents pera les lletres regionals y pera les glóries de Valencia. Allá, en sa antiga casa y obrador, en lo carrer del Pou y á les espatles del histórich palau de Mosén Sorell, ¡quántes vóltes en aquells temps nos ajuntárem, plens de entusiasme y de vivor, la mitja dotcena justa de jóvens, encara póch déstres y de escassísim valiment en aquella sahó, pero sempre desinteresats y molt ardits, que constituíem en la dita llunyana época totes, ó casi totes les hósts regionalistes de Valencia y de *son antich realme*, com, no per equivocació, sino molt intencionadament, á llavors díem!

Carmelo Navarro (Constantí Llombart), Víctor Iranzo y Simón, Josef F. Sanmartín y Aguirre, lo mestre de primeres lletres Matíes Llorca, vosté y yo, fórem los primitius únichs afillats y rónechs mantenedors del desitjat renaiximent de «la Mórta Viva»; es dir, de la Valencia gloriosa y potent y respectada de atres dies, vera germana de les demés regións espanyoles; modernisada y progresiva, sí; pero ab sa fisonomía y son carácter própis, enjoyellada ab les gales y poténcies de son natural histórich, y delliurada y sólta al mateix temps, pera buscar son alvansament y ses millores, en profit y honra, no asóles de nóstra comarca,

sino de la nació sansera. «Tot pera Valencia, y Valencia pera Espanya», va ser á llavórs lo crit de nóstres ánimes, y eixe mateix lema sostením encara ab entusiasme huí en les hóres.

¡Quínes reunións aquelles, tan cordials y tan aprofitades! ¡y cóm n' éren de póch aparatóses!

D' elles va sortir promptament lo «Calendari de lo Rat-Penat», mantengut en los primers anys á tota despesa y ab vers sacrificis pecuniaris per aquella petita cólla de fadri nets, que complaguts gastáven entusiástichs tots sos reduíts cavals, en aquella, que pera d' ells semblava ser, y realment ho era, una importantíssima empresa. En elles, com si hauerém volgut imitar en asó les antigues prácticas dels vells fundadors dels primitius reines de la Reconquista, fon alsat en andes per tots nosatros sobre l' escut de les quatre barres y de les dos éles, com á capitá de nóstres comuns esfórsos, lo póbre Llombart; y en elles naixqué aviat lo pensament dels Jochs Florals y de la «Societat de Amadors de les glories valencianes», que havia de portarlos á la práctica.

¡Quántes dificultats y quántos obstáculos! Prou que deu vosté 'n recordársen; pero, ¡quánta fé y quánta constancia mantinguérem també nosatres, sempre cútios y dispósts á desférlos y salvárlos!

Tot fon allí, en sa própia casa, objecte de estudi y de discussió, ó de actividad y prompta solvénsia. Un día, després de grans colóquis y rahonaménts, ab gran segona, triávem lo lema revelador de nostres regionals propósits, *pel filtraurém lo cap d' ell*, pera l' escút de nostres futures publicacións y pera la societat valencianista, que havía de ser en quant enans fundada; al atre, pesávem y mediém la conveniénsia, al voler crear lo modérn llenguatge valenciá lliterari, de 'n comensar per la ecsageració de la nóta arcáica, que ya 's devallaríá més tart y póch á póch al punt de correcció que convinguera; al día següent, contant, com se contava, ab lo ver y ya antich entusiasme del volgut mestre de tots, D. Vicént Boix, decidit valencianiste de sempre, procurávem relacionarnos é intimar ab los escriptors ya coneguts y cent vóltes coronats de llorers, nóstres mestres y predecesors; á la atra diada, nos comunicávem ab lo á llavors ministre de Foment, D. Víctor Balaguer, que nos prometía víndrer á Valencia, pera la major y més solemnial festa de apertura de la nova societat, si ho considerávem necesari; y en nóstres succesives juntes y reunións, acassant fórses y amichs per totes bandes, conveníem en la necessitat de rodejar á la nóstra proyectada institució de riques formes aristocrátiques,—¡nosatros, qu' erem tots tan plans y tan pobrets!,—pera major seguritat de vida duradora, aprofitant y cone-

xént, com coneixíem, lo caràcter particular y típich y noveler de nóstres compatricis.

¡Quánt revaldírem y trevallárem, amich Bodría, en aquells díes; y quán acertats me pense que estaguérem en tota aquella trama, que portávem, y á la fí deixárem en bon port y en millor sembra!

Vosté y yo ronegament vivím de aquella florada, com díu en la Dedicatoria, y per aixó ha volgut ferme l' honor y l' alegría, de que l' acompanye en la portada y en les primeres fulles de aqueste llibret tan polít y de tan bóna nissaga, ab que una vólta més dona vosté móstra de ses rares facultats y de son amor á Valencia.

Yo li agráixch en l' ánima, tant lo favor, com la bóna memória; y aceptantli la encomanda, que 'm té feta, pase, acabánt preámbuls, á consignarli en estes fulles y ab la brevetat del cás, lo póch que 'm s' alcansa sobre 'ls orígens y primitiu desenróll de les Festes de Carrer, que vosté ha tengut la pasénsia y 'l costós gust de catalogar y descriurer en tan gran número, y en tan gran cópia de detalls y molt curioses notícies.

* * *

No vá vosté gens desencaminat, en mon concepte, quant aferma en sa Memória, que les mencionades Festes son casi sempre preven-

gudes dels molts altarets, com hi havia en nòstra ciutat, per les plases y pels carrers de tota ella; sempre mantenguts, y moltes vegades inventats y bastits, per los respectius vehinats, que 'ls enllumenaven gustosos nit y día, tenint en son santét una fé cega. Pensant yo lo mateix, fon ma primitiva idea, al posarme á omplir estes línies, la de enclóure en elles una curta reseña històrica-descriptiva dels dits retaules, que no haguera deixat de ser curiosa, y fins interessant á vóltes, al pròpi temps que hauría servit en cert modo de complement al asunte, de que 's tracta en aquest llibre; pero collint y recollint nótes así y enllá, quant vaig adonármén, tinguí que aborrrir lo dit projecte; pues venía á quedárse mon escrit sense remey masa llarch y farragós, tan imposible de extractar, com imprópi é impertinent resultava pera prólech d' este, ni de ningún atre volúm: no asóles putjáven á alguns centenars los retaules, qual existencia certa me ha segut comprovada per notes tretes dels diferents archius y dels dietáris, papers solts y papers impremtats de totes classes; sino que la noticia de molts d' ells ha vingut á mí, acompanyada de originals y molt curioses llegendes, tradicions, aconteiximents populars, noticies artístiques y biográfiques, y datos històrichs, de que no era convenient ni posible desenténdres, atenant tan sóls á les tasades proporcions de mon trevall en aquestes fulles. De-

dicats á Sant Cristófol, tinch noticies de vint y un altarets, existents en nóstra ciutat, y aqueste dato té prou eloqüencia, pera fer compendre la multitud d'ells, que á diferents sants y en diferents llochs, aplegáren á subsistirne en València.

Ham de deixar, pues, per ara lo comensat estudi de les capelletes y retaullets; mes pera ficar, encara que siga de un modo indeterminat, l'orige antiquíssim de les festes de carrer, filles immediates de aquells, deu quedar consignat en estes quartilles, que los més primitius altarets fóren, sens ducte, 'ls posats dende molt antich sobre les pórtes totes dels murs de la ciutat, y sobre la cara exterior de les tórres dels mateixs; ¹ dels quals he trovat variades memórias, prou pera convénsen, de que sa institució va respóndre sempre á una costum molt general y fundament arraelada. Damunt del portalet del carrer de Bordadors ha durat casi

---

¹ Dilluns XX de Septiembre de 1400, lo Sots Obrer de la Ciutat li pagá 88 sóus á Johan Llobet, «maestre de fer ymágens, lo qual ma feta é deboxada é cauada la ymage de Mossen Sent Jordi ab lo cauall en vna pedra que he mesa en la primera de les torres noues en lo Mur nou que faç per tal que per tostemps puxa esser dita e anomenada la torre de Mossen Sent Jordi». (Llibre de Sotsobrería, núm. 12, signatura D 3, folio 140.) Se referix esta noticia al torreó primer del mur comprés entre 'ls portáls de Serrans y de la Trinitat.

Ben coneguda es també de tots la antiga lápida ab la imátge de Santa Catalina, que estava á la part de fóra de la torre de éste nom, y que 's guarda en lo Muséu.

fins á nóstres díes la Mare de Deu del Cór de la Séu; sobre el «dels Serrans» s' esculpí y pintá en 1396 la imatge de la Creu ab Santa Elena ¹, que ya venía venerántse en lo portal més antich del mateix nom, que á llavors inutilisáren; la de Sant Andreu se pintá de nou en 1438, pera ser colocada en lo portal «del fossar dels juéus» ²; la de la Trinitat, en la pórtia d' esta invocació, fon pintada en 1440 y se va renovar en 1492, pera les festes de la rendició de Granada ³; la Verge de la Bona Vía y San Vicent Màrtir estáven, respectivament, en los portals de la Mar ⁴ y de San Vicent; en 4 de Joliol de 1530 restablíren alguns devots, posant-lo á la part de dins del portalet de Valldigna, lo cuadro de Nónstra Senyora de la Bóna Son ⁵; en lo primitiu portal de Quart, junt á les Caldere-ríes, presidía una pintura de Santa Isabel; y la Mare de Deu dels Desamparats, la del Rosari y Sant Jórdi, me cónsta foren los titulars de les portes dels Innocents, del portal Nónu de Sant Joseph y del Temple.

---

¹ Libre de Murs e Valls, núm. 8, signatura D 3. (Archiu Municipal).

² Libre de Sotsobreria, vol. 41 modern (Ídem).

³ Ídem, vol. 83.

⁴ En 1429 se li pagá certa quantitat á «Johan Roig (fuster) per adouar lo retáule de la Verge María del portal de la Mar». Libre de Murs e Valls.

⁵ Manual de Consells, dits any y día.

També fóren dende temps molt antich motiu de aquests populars simulacres les portaldes de les iglesies, com les dels hospitals y cases benéfiques; y no tardá molt tampóch en esténdres per tots los carrers de la ciutat la devóta costum de reclamarse y honrar al sants en esta forma, escullint cada vehinat per son patró y benefactor al representat en la capelleta. Entre 'ls més primitius y principals re-táules, hem pogut trovar memóries dels següents: Lo de la placeta del Ángel, á Sant Miquél, que asegüen Orellana y Boix existía ya en 1392; lo de Sancta María de Gracia, en lo carrer del mateix nom, citat en la crida pera la processó de rogatives per lo cisma, en 1394 ¹; lo del Sants Reys, nomenat vulgarment «dels Santets», davant del qual matá Mosén Pertusa al Governador Vell, en 1407 ²; lo de Sant Vicent del carrer de la Mar, instaurat en 1461 ³, ahon encara huí se pósa l' altar pera 'ls milacres; lo de la Mare de Deu de la Misericordia, damunt la pórtia del pati de les Monjes de la Puritat en lo Tosal, qual famosa imatge se diu que lliurá miraculosament á un condenat á mórt, trencantli les cadenes ab lo pés de sa caiguda corona ⁴; lo de Sant Jaume en lo carrer de la Fi-

¹ Día 27 de Octubre. Manual de Consells.

² «Fastos valencianos». Manuscrit de la méua biblioteca.

³ Orellana.

⁴ «Fastos valencianos».

guereta, enans de entrar en la casa de la séua antiquíssima confraría, y lo de la Santa Cena, en lo carrer de Sant Vicent, baix los pórjens de la Casa dels Beguíns, que fon mudat de son lloch y fet de nou per lo pintor Cabanes, al ser derrocats aquélls en 1506 ¹.

En aquests, ó en alguns d' aquests, deguéren pendre péu les primeres festes de carrer, que en Valencia se celebráren; y d' elles, segóns la relligiositat dels temps sempre en creixénsa, y donat lo festiu y rialler caràcter de nostre pòble, prompte se estenguéren y plantáren ses arreals en «les plasses y carreres totes» de la ciutat; prenint més vól y multiplicántse cascún día, sobre tot y en matjor número, quant la pésta, les guérres ó algun' atra calamitat, sembráven lo dól y la conmisericació per tot arréu; ó quant la vitória, la canonissació d' algún sant ó «les festes de gracia» y les alegríes, eixampláven los córs y obríen los esperits á nóva vida.

En un principi, clar es, consonants en lo modést pensar y viurer d' aquells díes, les festes de carrer tan sóls se concretáren á la *apanyada* del altaret ab canyes vérdes, alfábega, gesmil ó algun' atra floreta; y á la *enramada* per terra de fulles de taronjer, de lliri y de

---

¹ (Manual de Consells, volúms 53 y 54, día 9 de Maig). Es indudablement la taula de la Cena, que encara huí posseix l' Excm. Ajuntament, y han restaurat fá póch.

matapussa. En totes les cases de per allí al voltant, s'adressáven jufes y tramusos, fabes bollides, pinyóns, armel-les ó torrat (*ciuróns* com á llavors se dia), segóns lo temps donava, ó segóns lo menys ó més dels possibles de la casa, y ab estes vitualles tan póch costoses, carinyosament se regalava als parents y convidats, que als festeigs concorrién, sobre tot en les hóres de la vetlada. Héu así ben manifesta la borrosa introducció dels *porrats*, que huí encara dúren. En la meua obreta sobre les «Festes de Sant Donís en Valencia», podrá vorer lo curiós alguns documents sobre estes còses.

No deixarién de ser animades també algunes de dites vetlades per les músiques, les recitacions y els cants de les cólles dels juglars, quals costums deixí també estudiades en la citada obra, y de les que vinguéren després á originarse los modérns *colóquis* y les *cantades de cega*. No mancaríen may los *tabalots* pera la *despertada*, ni les *alrades* y les *dances*, acompanyades sempre pel *tabalet* y la *donsayna*, que son les dos ahínes més típicament festeres de nostre poble, yo créch que dende 'ls temps més primitius, enans dels móros, encara que tots díhuen lo contrari. Lo ben cert es, que 'ls sobredits instruments may han faltat, ni falten, en ninguna de nostres populars festes y alegríes, y que en 1442¹ com en 1505, ya cos-

---

¹ Festes de Sant Donís. Apéndix, doc. XXXII.

tejava l' Ajuntament tot l' any un donsayer, segons cónsta y se pót vorer en lo Manual de Consells de la Ciutat ¹.

Les *llumenàries*, es dir, la posada per les nits, en les finestres y bránques de les pórtes, de llums d' óli, en minetes de corfollets de seba, en góts, en cresóls ó en atres llumeneres; la emblanquinada á la cals de les fatjades, y la *empaliada*, trahent y pentjant per les baranes los cobertors, davants de llit, bancalets ó cóbri-atcémbles, fóren també dende molt antich los més fácils y aprofitats mitjos, de que solíen tirar ma 'ls vehins, pera asociarse á tota mena de festivitats y de ventures; y ells deguéren de ser també 'ls empleáts en les dels carrers.

Per les darreríes del sigle XV, aparéixen ya introduíts en les festes de la Ciutat dos nous elements principalísims de vida pera d' elles, dels quals nos dona complida móstra un document fetjat en 29 de Octubre de 1490 ² y que se referix á la compra de algunes dotzenes de cuéts, de «una rayma de paper pera fer farons» y de cinch arróbes de canél-les de seu pera la *llumenària*: tot destinat á la festa de Sant Donís. Es dir, que en este temps, per una banda, començá la pirotécnia á perfeccionarse, pues fins ara tan sóls eren los *trons* (tronadors, tal

¹ Vol. 54.

² Libre de Murs y Valls, núm. 82.

volta *masclets*) los que se usáven; y per atra, 's pensá en la confecció de farols de paper, y sens ducte en la de cadenes y gallardets pera les *apanyades*. No cal detíndres en consignar la prestessa ab que 'ls cuéts, y les *córdes*, y 'ls *fochs solts* de totes clases, seríen adméssos en les festes dels carrers; y en quant á les *boles*, *faraóns* y demés adornos sobredits, férense tan comúns y tan prodigats per totes bandes, que fins se ficáren en los témples, constituínt un verdader abús y donant llóch á crèmes y desgrásies; per lo que, lo Govérn de Madrit se veu á la fí obligat á promóure una Real Orde circular, en Novembre de 1777, prohibint «el adornar en las festividades las iglesias con cadenas hechas de papel, farolillos, *sansons* y gallardetes».

En 10 de Octubre de 1491 ¹, y també pera la festa de Sant Donís, pagá lo Clavari del Consell cérta quantitat á un botiguer «per XXXVI alnes de lénç blau é XXIV alnes de lénç gróch per obs de les banderes faídores»; atra á un teixidor «per XXXIII alnes de stamenya per obs de fer banderes», y atra á un tintorer «de les tintes grógues é vermelles fetes en la stamenya de les banderes». Qual document ben clar nos móstra, quíns eren en aquests anys y en los subsegüents los gusts del públich de

¹ Libre de Murs é Valls, vol. 83.

Valencia, al tindre qu' engalanar y vestir qual-sevól festa.

Engrandida y en cért módo popularizada després la fabricació dels bells *tapinats* (tapissos) ¹ ab artístiques brodadures de históries y dibuixs, huí del tot perduts ya pera sempre, ab ells se cobríren y adressáren les parets dels carrers y de les plásses en totes les solemnitats, les més lucsóses; tal com fins en nóstres díes s' apanyáven, en lo día *dels Milácles*, les fronteres del carrer de la Mar, les tancades de les óbres de vila en la vólta del Córpus y de les processóns generals, y en atres ocurréncias solémnes y festives. També váren ser aquestes riques téles molt usades, barrejántse ab tot lo demés, que dit ya queda, en les festes totes de carrer, durant los sigles XVI. y XVII.; fins que en lo XVIII., la introducció de les *róbes de flo-ro*, de les aranyes de cristal, les *bescuytades*, les novelles imátgens dels sants de masonería, les processóns y funsións de iglesia, 'ls bóus, les *désimes* y *quartetes* y 'ls *geroglifichs* per les parets, y atres entreteniments y diversións, les conduíren al módo com encara tots les havém conegudes, tal com magistralment quéden descriptes en lo contengut de aqueste llibre.

Aplegáren aixina les festes populars en tota la centúria XVIII.^a á son major lluiment y gran despesa, estenéntse á llavórs

---

¹ Vulgarment dits en Valencia *draps de ras*.

per casi tots los carrers y plasses de la ciutat, que ab delér y gorja se picáven y combatíen entre sí, per ferles cascú més grosses, y sobre tot ponderament remoroses y bullangueres. Y de tal manera estáven infiltrades en l'esperit del poble valenciá aquestes conmocions alegres del bárri y de la redolada, que móltas vegades ya no éren los sants asóles, los que les motiváven, sino que prenien cós y féyen son esclat en los distints aconteiximents polítichs y socials, ab que la vida de la nació ara y adés se manifestava. Aixina sosohí en moltes ocasions, durant la guerra dita de Succesió: en lo 23 de Maig de 1706, per eixemple, día en aquell any de la festa de Ntra. Sra. dels Desamparats, que en celebració de la futgida de Felip V. á Barcelona, «las calles estaban curiosamente adornadas de colgaduras y pinturas, pero excedieron en el adorno las de San Vicente y la de Gracia, con muchos geroglíficos y poesías satíricas y aun escandalosas, mal compuestas, pero bien entendidas y celebradas del pueblo», com diu un Dietari ¹ manuscrit per un *filipino* de aquells díes. Lo mateix va occorrír també en lo primer de Octubre de 1839, al celebráirse la famosa pau del Abrás de Vergara, distinguíntse en aquella ocasió la plassa dels Caixers y els carrers de Quart, Palomar, Sant

---

¹ Existént en la méua biblioteca.

Vicent, Pilar y atres ¹; com en 1 de Dehembre de 1842, per haver guanyat les eleccions lo partit lliberal ², y en 1860, per les alegrías en celebració de les vitórias de la guerra de África.

Pero tot en lo mon té que corrómpres, y desfallir, y desaparéixer: l' abús, al que la incultura d' aquells temps tant arrastrava; la influéncia de la ténda y del cafetí, molt menudejats á llavors y molt uníts á les festes y als festers en totes bandes; les rivalitats entre 'ls de l' un y l' atre carrer, y les envétjes y les bromes, prompte donáren lloch als albalóts y rinyes y desgrácies, y justificáren plenament la antema y 'ls encomíns, que les autoritats haguérenlos de pendre á les festes totes de carrer, procurant dificultarles é impedirles.

Además d' assó, les idées de llibertat y de lliure ecsámen, poch amigues de les cóses de la iglesia, y les noves orientacions de les mases populars, sobrades en nostres díes de entreteniments y de diversions en teatros y caféns, en casinos y en juntes polítiques de totes classes, féren aviat, sobre tot després de realissada la gran revolució de 1868, que fon verdadera y transcendentalment transtornadora de tots los antíchs usos y costúms de la nació sansera, que les festes de carrer casi desapareguéren.

*
* *

---

¹ Noticia treta del Archiu de la Séu, per D. Pere Sucías.

² Ídem, ídem.

Ara, pera acabar, vullech deixarme consignades les òrdens y manaménts oficiáls, que més contribuíren á la decadéncia y mort del esmentát festeig, tal com d' aquells tinch arribada la noticia:

Bándos de Carlos III. y Carlos IV., publicats en Madrit á 20 y 21 de Abril de 1769 y 1770, y en 2 de Maig de 1789, en que se prohibíx «se formen altares en las calles, portales, ni otros sitios profanos, pues con semejante pretexto se molesta á las gentes con petitorios ó demandas»; baix pena de déu dies de presó y déu ducats de monta ¹.

La Sala de lo Criminal de la Audiencia de Valencia, en 31 de Joliól de 1814, atenént al gran abús, que hiá en esta ciutat en les festes de carrer, ahon se tiren moltíssims coéts, los prohibix, baix grandíssimes penes ².

En 15 de Agost de 1820, les autoritats de Valencia, en vista del abús que hiá en esta capital per les freqüénts rifes, que en ella han segút introduhídes, les mánen acabar y disóldre ³.

En l' estiu de 1839, s' ordena ser lleváts tots los altaréts y retáules dels carrers de Valencia, tant los de rajoletes, com los pintats y 'ls de

---

¹ Novísim. Recopil. Lley XV, llibre III, tít. XIX.

² Diari de Valencia de dit día.

³ Ídem.

masonería; y en 4 de Septiembre del mateix any, coménsen á desmontárlas ¹.

L' Ajuntamént de Valencia, en les sessions de 5 y 16 de Novembre de 1840, mana ser desestimats tots los clams dels vehíns, que demánen la permanéncia de certs retáules ².

En los presuposts municipals de 1871 á 1872, se impósa per primera vólta la obligació de ser demanada llicéncia al Ajuntamént, enáns de la celebració, tant de les festes de carrer, com de atres festéigs populars (falles de Sant Joseph, fóchs artificials y tir del colom), marcántse la quantitat de 500 pesetes de recapte anual, encara que sense especificar la quantía de cascuna d' estes llicéncies.

En los presupósts del any económic de 1873 al 74, se marca ya el valor de dit permís, qu' es el de 25 pesetes pera les festes de carrer. En lo de 1881 al 82 se putja á 50 pesetes, y en lo de 1882 al 83 se fa arribar á 150; pero als póchs anys pasá la furia, y ha quedat ara reduída la dita llicéncia al pagamént total de 50 pesetes.

*
* * *

---

¹ Noticias tretes del Archiu de la Séu, per D. Pere Su-eías.

² Llibre de Actes, núm. 1431.

Y así fas púnt, amich Bodría, demanántli tan sóls, que 'm disimule lo temps, no masa llarch, si bé ho considera, que he tardat en amanírli lo present trevall, pobret y sense mérits; pero que no podía tampóch improvisárse, y férse de arrapa y fúig, y sense brúixola.

Ll. Cebrián Mezquita

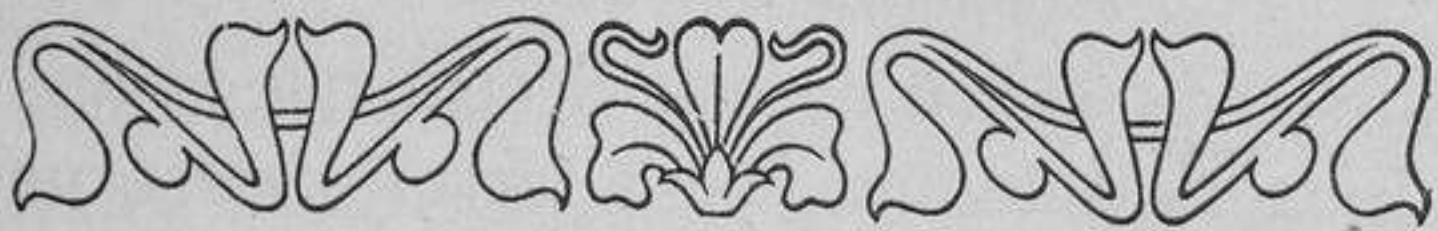

CONFERENÇA

EN "LO RAT-PENAT"

APUNTS

SOBRE LES FESTES DE CARRER

SENYORS:

Posat en este lloch, ahon altres distinguides personalitats han deixat ben sentada sa faena, no sé si les mehues facultats podran omplir els desitjos de tots los oyents. Quant més erudit ha segut el disertant, més ha volgut rebaixar sos mérits lliteraris y de sabiesa, demanant mil perdons als concurrents, y després els ha deixat encandilats, al terminar son treball.

Tots me conéixen. Así no hia ningún tema que desenrollar. Rónegament estos son uns llaugers apunts, que he adquirít, buscant así y allá per eixos carrers algunes noticies sobre l' objecte que fa temps portaba entre mans, y que gracias al señor Baró de Alcahalí, dig-

nissim president de esta Secció, que fa dies venia espentantme, pera fervos passar un rato de aburriment, llegintvos com puga y sapia estos mals forjats renglons.

Tinch poca costum ni facilitat de parlar en públich; pero com estém en familia, me permitiré dir alguna cosa sobre les «Festes de carrer», que ya s' han perdut moltes d'elles, y acabarán de pérdres totes dins de poch.

Tots los pòbles tenen les seues tradicions y costums; el nostre pareix que ha naixcut pera la bullanga y el fandango, pues en ouir el tabalet y la donsayna, ya está tot lo mon en peu. Assó que 'n altres dies donava vida y color á la *terreta*, huy vá perdentse poch á poch, y anem deixant aquell carácter rialler que teníem; pues nos ha invadit fa temps la monomanía de pensar, escriurer y parlar en castellá (y no dich de menjar, porque tots menjem á la francesa) desde aquell desgrasiat día en que Felip d'Aujou nos llevá lo millor que teníem en nostra casa. Fins la jovencela modisteta, com la ribetejadora de sabates, en quant ixen de la botiga y coneixen per casolitat que algún pollastre (com dien avans) les seguix, ya están pegantli *mosos* al castellá, per alló de que, segons

diuen en los centres de il·lustració ahon van á ballar els dumenges, es molt *cursi* el parlar en valencià; y d' así arranca, no cap ducte, una de les causes principals de la decadencia de nostres costums populars y de la poca afició que té nostre poble á les seues tradicions; perque perdense el modo de parlar en la llengua dels nostres pares, se pert també lo gust de conrear tot alló que nos deixaren (y no parle ara de festes de carrer) en eixos monuments artístichs, biblioteques, pintures y palaus, ahon se respira valencianisme pur, y que poch á poch van desapareixent, y acabarán de desapareixer del tot el día menos pensat; de modo, que quant eixirém al horta serém forasters pera els nostres vehins de les barraques y de les alqueríes, guarnides sempre d'aquells verts emparrats y hermosos rosers, ahon viu y viurá sempre la llengua materna, tan pura y tan fresca com les aygües cristalines del ullal, ahon creixen los lliris grochs y la mata-pusa. Dispenseume esta gicoteta digressió y tornem á la tasca.

Cinquanta anys arrere, sent yo molt gich (y me enrecorde com un ensomni), aguaytava per los ferros de les reixes de ma casa (pues vivía en lo mateix edifici que 's huy Museu

de pintures) y vea en la plassa del Carme cóm anaven arreglant les paraes de frutes, de torrons y demás llepolies, ahon els gicots solien fer el mocador á les novies la vespra de la Verge del Carme.

Recorde com un pobre ayguader, que li dién el «só Vicent» per aquelles partides, fea de canyes verdes una especie de tendeta ó pabellonet, molt natural y molt fresch, ahon venia aygua de horjata y de sibá; que prenint asiento en uns banquetts de fusta que rodejaven el *ombrácul*, per dos dinés té omplía un gotet de vidre molt llarguerut, estretet de baix y ample de la boca, estriat, á manera de una flor de campanilla, que apenes te arribava lo recapte á mullar la gola, y que ara busca algún anticuari, per sa forma tan original y particular.

Per la nit, tant esta ayguaderia com les torrateres, panolleres, paraes de melons, bresquilles, pomes y demás fruytes primerenques, se enllumenaven en caneles de seu posades dins de una especie de mesura de paper blanch en honor de farols, lligades á una canya de dos pams de alta, sostinguda per un péu redó fet de algeps. Ara que la llum del gas, y sobre tot la eléctrica, se coloca en facilitat en qualsevol lloch, ha desapa-

regut aquell mercat tan clásich y poétich, se pot dir; y apenes huy acudixen mitja dotcena de revenedores, per no perdrer sens ducte la costum, duhent ya la fruyta, no primerenca com en aquells díes, sino pasada y rebujada ya del mercat gran.

He posat esta festa, si tal nom mereix, que fon la primera que vaig coneixer, pera donar entrada á les de carrer propiament dites, en les que habíen també paraes de panolles torraes, carabassa quíta, codonyetes verdes, codonys al forn, alborsos, nyesples, serves, sorolles, sireretes de pastor y llirons, algú que altre margalló, y sobre una llanda quadrada una pasta á manera de coca en molles, que se venía á trossets, y altres dolsos de *repostería*, per no dir altra cosa, com barretes de regalisia de moro y unes boletes de castanyola molt vermelles y apegaloses; pues havia fadrina que pera que 'l monyicot no plorara y la deixara parlar en lo seu promés, li comprava en dos dinés un juplaoret de regalisia, que la pobra creatura se fea uns llabis més negres que la cara del Rey Moro de la Degolla. Pera els gicons y pera els fadrins eren una jauja les festes; demprés de menjarse la panolla, trencaven el suro, que anava pegant voltes per lo pentinat d' alguna

javala ó per algún sombrero ó farol. Altres se divertien (si assó era divertir-se) tirant llironaes á les giques. Demprés de rosegat la molla, tiraven els pinyols per mitj d' uns canonets de canya, que venien en la mateixa parada; y no havia sombrero de palla ó gorra, que no portara una descàrrega de lliróns, ni salomó ni farolet segur per tot lo carrer.

Al principi, les festes de carrer tingueren origen per algún sant que 's venerava en algún retaulet ó capelleta en lo mateix carrer ó barri; pero 'ls altarets han anat desapareixent en les noves construccions (1). Pareixien festes de familia, pues tots los vehins fraternitzaven de un modo tan sencill y franch, que 'l carrer pareixia una llarga cambra de visites y conferencies, pues cada ú treballava pera donar més lluiment á la festa.

Dos ó tres mesos avans (pues per lo regular totes venien á caurer en l' estiu) se rifaven mocadors de pita, algún rosari engarbat de argent y altres objectes propis pera les fadrines, y per la nit solien correr ó su-

---

(1) En lo poblat de Ruçafa, huy un dels barris més populosos de Valencia, eexistixen á les hores alguns altarets molt semblants als que anomeném en esta relació; y el més típich es el que 's trova en la plassa del Contrast, dedicat á la Verge del Rosari.

bastar algún meló de Alger, alguna rama de codonyetes ó de avellacos y de altres fruytes, que regalaven al pare Sant Roch ó Sant Tomás, patró del carrer; y allá teníu al més templat dels clavaris, anant de cap á cap del carrer, dient: —Un meló que li han regalat al pare Sant Tomás, quince quens donen, ¿hiá qui done més? A la una.—Per lo regular pujava la postura molt alta, porque sempre havia algún novio que volía fer un obsequi tan manifest á la novia, qu' estaba en lo mateix carrer, molt estovada, donant embetja á les altres fadrines que no teníen ningú que 'ls poguera fer aquell regal.

Lo dumenge avans del destinat pera les festes, eixíen els clavaris á fer la replega de tota la contornada, en déu ó dotse músichs de bombo, platillos, *chim-chim* en campanetes, serpentons, redoblant y altres instruments, qu' han passat al muséu de antiguetats. Si el carrer era llarch, solíen pararse en lo mitj del mateix, y mentres los clavaris anaven de casa en casa demanant pera ajuda á les festes, acompanyats del tabal y la donsayna, cansats de tant de bufar, solíen fer cigarro ó se rascaven algún ull de poll que 'ls eixía per lo forat de la sabata.

De esta clase de mitjos se valíen els cla-

varis pera els gastos de les mateixes. Además, duyen una sèda dels vehíns que donaven dos dinés semanalment; éstos teníen opsió á

un besquíit gicotet, y als que pagaven quatre dinés els donaven un besquíit carat (1).

(1) En el número 8) de *El Fénix*, perteneixent al dumentge 18 de Juny de 1847, en el artícle IV de «Les festes de

Encara, en les festes de nostre Patró Sant Vicent Ferrer, se veuen pe 'ls carrers de la ciutat dur uns quants gicots al cap, molt aplom, les tabaines plenes de besqüits, tapats en blanques toballoles, rodejats del tabaler, el donsayer y la música; pujant y abaixant escaletes, tots sofocats, els de la comisió del reparto, deixant l' almoyna que dona el suscrit en la bandeca del clavari ó encarregat que va al front de la besqüitada.

La vespra del día de la festa, per lo regular disapte, tot lo mon treballava posant l' entaulat pera la música y archs de murta, salomons, farols de paper de color y aranyes fetes de rodallets de canya, ahon se posaven caneles de seu de borrego, que valien cinch diners cadascuna. També solien posar en estreles y trianguls de fusta cresoletes de llanda, á manera de un apaga llums, en óli y metja, que deixaven regallades les parets de un any per altre; ó bé entre la fullaraca dels

---

carrer», firmat per «El curioso observador» (D. Francisco de P. Arolas), se llig lo seguent:—«Todos mis vecinos, que guardando otra inveterada costumbre de sus mayores, comieron á las doce, y esperaban que en aquella hora se verificara el reparto de *les coques* ó de *la bescuitá*, como otros llaman.»—Als meus pares no els he sentit dir may coques per besqüits, sino besqüits, als que se repartien en les festes, que per aixó se diu la besqüitada.

archs gotets de vidre de colors, en llum dins, com si fora una illuminació á la veneciana; ademés, colgalls de boles fetes de aros de canya y papers de variats tons, pe 'l regular rojos y grochs y blanchs y blaus.

Lo que més me cridava la atenció eren aquells amplots y bonicos draps de ras, que solien posar, pera tapar la empalissada de alguna casa en construcció, ó avegades pera adornar més les parets, en els que havien pasatjes de la Biblia ó batalles de guerrers á cavall; assó me encantava en gran manera. Per desgracia han anat desapareixent de casa: alguns han servit de catifes; pero la majoría están fora de Espanya, com altres preciositats artístiques que tots anyorem.

Demprés anant lo temps, vingué el apanyo de florero de draps de seda ab franjes d'or y aranyes de cristal que tots hem conegut.

Com he dit avans, sent gich, en les festes del carrer del Portal Nou, y als quatre cantons del carrer de la Portería del Carme, alsaven un entaulat ahon tenia lloch lo famós Ball de Torrent. En altres punts solien fer Coloquis, que degeneraven en bufonades de molt mal gust, pero que la gent se 'n folgava en aquells romansos de cego. Huy encara se tolera tot assó en alguns carrers de les afores.

Contrastava algunes vegades ab aquestes expansives diversions y bonicos archs de entrades dels carrers de les festes, la portada de algún pati pròxim á les mateixes, guarnida de bayetes negres ab los escuts ó armes del amo de la casa, que havia mort aquells dies, y que pintades sobre cartó penjaven de tros en tros sobre 'l faixó de les bayetes; y allí los hofens del Imperial Colegi de San Vicent solien concurrir per espay de nóu dies á cantar los responsos per l' ànima del difunt.

Además d' esta antiga y no molt simpática costum, havia la no menys repugnant de portar la caixa mortuoria destapada, que fea mala impresió entre 'l vehins d' aquella contornada, acostumats á vorer les cares fresques y grasiosetes de les giques del carrer en lo día de la festeta.

En casi tots los carrers, lo pactat primerament era la funsió de iglesia; aixó sí, tot lo mon estava gustós y conforme en acompanyar al Sant y estar en la misa.

Segons la categoria del carrer y dels cabals, feen la procesó mes ó menys lluida, portant ciris encesos tots los acompanyants.

En alguns carrers llogaven les andes pera dur al Sant; en altres, el Clavari solia dur-

lo abrahamat. Estos eren els menys. Música no 'n faltava may darrere del Sant, y concorria per lo regular una que donaren en dirli la música del Óli. Además tocava en l' entaulat lo dumenge y dilluns per les nits, fins la baixada del Sant.

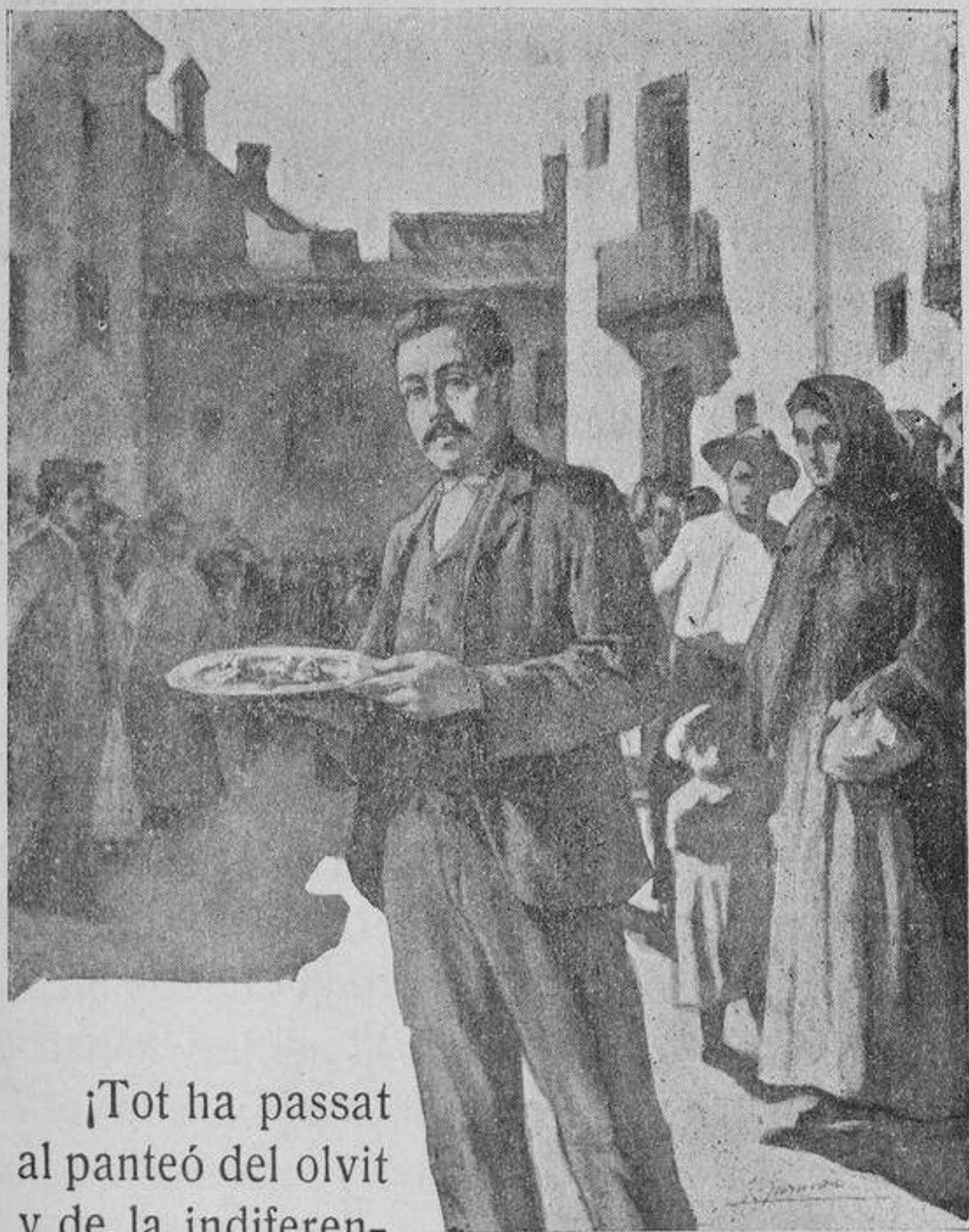
El tabalet y la donsayna se pot dir que no paraven may; entre les albaes, qu' eren la *desperta*, la procesó de dur el Sant á la iglesia y tornar-lo, la besquítada, y moltes vegades á la porta dels clavaris, el donsayner quedava reventat.

A mijant vesprada del dilluns (qu' era el darrer de la festa) tenia lloch la bonica costum de la pasejada de les roses.

Eren éstes tres vermelles flors artificials, que posades sobre una bandeca de metall, y al só del tabalet y la donsayna, portava per tot lo carrer ú dels clavaris. Demprés, pujant al altar, les deixava als péus del Sant, y aquell que primer muntava y les tapava en son blanch mocador, era proclamat el primer clavari pera l' any vinent.

Allá á la mitja nit solien devallar al Sant, que 'n procesó el portaven á casa del nóu clavari; solia ser éste á vegades tan rumbós, que obsequiava en un refrescot y bolaos de sucre esponjat á tots els concurrents, brin-

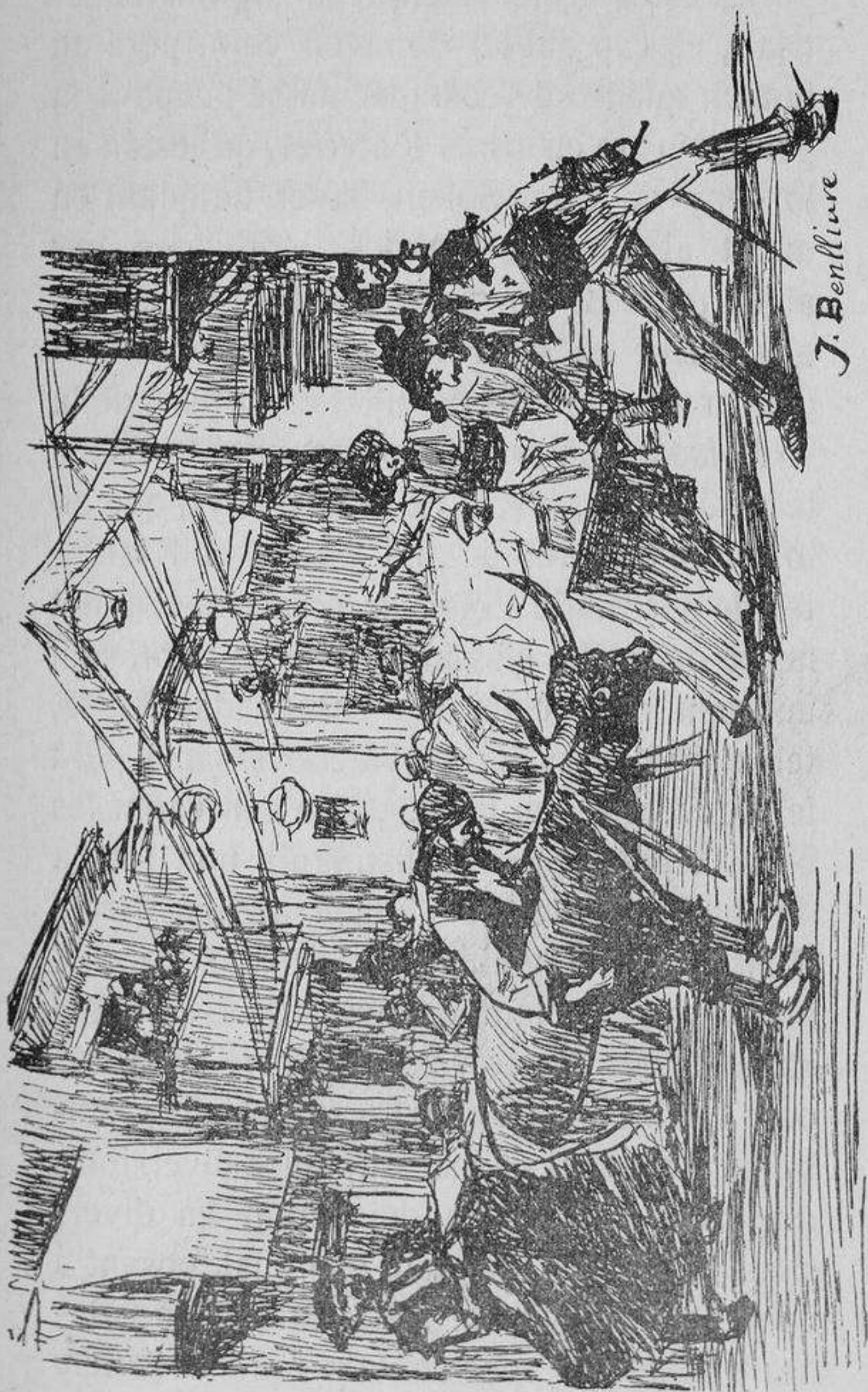
dant els clavaris eixints per la salut dels entrants, y per lo bon éxit y lluiment de les próximes festes.

¡Tot ha passat al panteó del olvit y de la indiferencia!

Era també de caixó en alguns carrers, después dels dos dies de festes, córrer bous (per més qu' eren toros, lo vulgo sempre ha

dit bous), ahon ocurrién molts rebolcons y alguna que altra desgracia en los improvisats toreros. Per aqúeste motiu l' Autoritat se vegué en la precisió de abolirlos y vingué demprés la celebrada *ganaeria de Coqui*: aquell popular pintor de parets, que forjá de pastes y cartó uns *Bous* ab banyes naturals del tamany dels vius, que al pintarlos els donava el color de *berrendos*, *negro bragao*, *corni-corto*, *corni-abierto*, y altres noms per l' estil. Esta diversió donava molt de joch y bullanga en lo carrer de les festes, ahon per lo regular los clavaris se vestíen de toreros; molts d' ells duyen bigot ó patilles que 'n aquell temps s' estilaven molt; altres de picadors montats sobre 'l burro de algún carboner ó gitano, que per una copa de mistela y un tros de besquíit, els deixaven. Els trages solíen llogarlos en les roperies de Monsó ó del *Rochet*, quant no eren propies de *los mismos diestros las taleguillas*, porque 'ls pantalons pe 'l regular eren els mateixos del seu us, com ho pinta molt bé Pepe Benlliure. Avans de dinar solíen fer la *entrá* tan formal y aparatosa com si fora alló per alló. Havía en la correguda presidencia, paseig per tot lo carrer, música y avís de trompeta pera la eixida, banderilles y mort del bou.

J. Benlliure

En estes festes menjaven alguns industrials, no cap dubte; donaven color pera un bonich quadro de costums; no se ocupava la gent com ara en altres tonteries, qu' están en lo seny de tots. Solien haver de quant en quant algunes corregudes, motivades per algún gicot de gorra de barqueta y buquets, que garrot en má corria á un pinjo de fora del carrer, que l' havia pillat en la pará de la so *Polosia*, comprantli dos panolles torraes á la seua novia, javala de quinze anys, que ab lo seu mocadoret de pita blau al coll, faldetes de percal de color de rosa y devantalet negre de rasillo en puntilles per la vora, y en un topo redó com una ensaimada, fresca, templá y riallera, li donova conversació, pera ferli enveja al seu javal. ¡Cóm han variat les coses! Ara apenes se distinguiu una javala de una *burguesa*, com diuen alguns periódichs. Ara tal volta, en alguns carrers d' aquells que ab tant de entusiasme se rahnava de les festes y se recullien penyores pera fondos á les mateixes, se parle huy també pera rematar en estes típiques diversions, que poch á poch van dejenerant en diversions de carreró de molt mal gust, posant á conter de colgalls de sedes rastres de gallines y pollastres, sens dubte perque els festers

del día están més per lo positiu; franges de paperets y cordons de corda, entre mitj de uns quants caballets de gran tamany, que 'ls gichs dihuen *paróts*; y al entrar del carrer de les festes (sinse sant ningú) un llarch lletrot: —«Fiestas fraternales»—perque ho entenguen millor els forasters, y puguen concurrir al *Coso blanco* ó á la mal trapasada y casi burlesca *Batalla de flors*.

Terminada esta dolenta y llarga esposició, pasaré á nomenar per orde alfabétich los carrers que he pogut encontrar per damunt damunt, ahon teníen lloch les anomenades, antigues y verdaderes festes de carrer, que se enramaven de murta, fulles de taronger, matapusa y altres herves flayroses, que donaven al vent son perfum.

Si per acás se me ha passat algún carrer per alt, dels molts que vaig á fer relació, per ser faena molt llarga y migranyosa, espere dels amichs y consocis que me escolten, que m' ho farán present, y ab molt de plaher, pendré la nota.

CARRERS DE FESTES

CARRERS DE FESTES

CARRERS DE FESTES

A

Alboraya (carrer de).—Celebraven festes als Sants màrtirs Bernat, Maria y Gracia, que huy se veneren en lo retaule de la Capella de la Comunió de les Monjes de la Trinitat; sens dubte per haver estat en altres temps colocats en lo pont del mateix nom del Convent, quals pilars ó pedestals se véuen encara al ras de la barana del riu.

Ample (carrer).—Anomenat també de La Cequia Podrida (huy de Maldonado). Desde el cantó del carrer de les Monjes del Péu de la Creu, fins la casa número 25 del mateix carrer, que 's ahon estava el altaret

(que huy en lo día encara se nota el tabich) dedicat á Nostra Senyora del Angels, festejaven á d' aquesta imatje, que, per sa devoció, guarda en sa casa lo matalafer Carlos Pérez. Es d' estil churrigueresch, d' uns tres pams y mitj d' alta, ab lo Jesu-set al bras, y Sant Francesch d' Asís en la peanya. Allá per los anys 52 al 54 feren bous, y en lo carrer de Angelicot armaven el toril. Los altres vehins del resto del carrer, ó sia desde l' altaret anomenat, fins al mur, tenien per patró á Sant Cristófol, y procuraven enaltir sa devoció en vistoses festes, músiques y besqüitada.

Angel (plassa y carrer del).—D. Vicent Boix diu: que en la esmentada plassetta existía allá per los anys de 1392 un altar dedicat al Angel, pero no esplica be lo títol ó advocació del mateix.

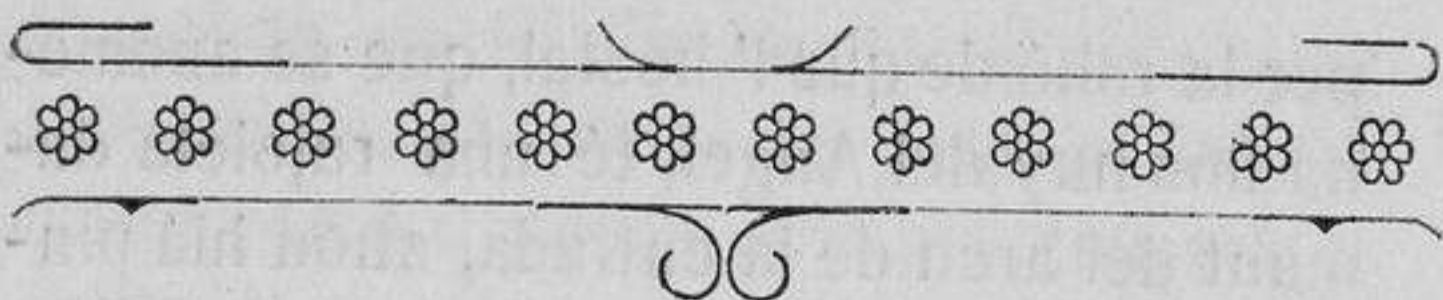
Dels meus informes resulta que se celebraven festes al Angel Custodi, qu' está huy conreat en lo Colegi del Patriarca Rivera.

D. Nicolau Sanchis Barrachina, persona ya respectable per sa edat é ilustració, que com á estamper té grans coneiximents en el asunte que nos ocupa, diu que se celebraven á Sant Miquel; y pot ser veritat,

per la rahó de que l' hostal, que se anomena fins huy del Angel, té una rajoleta damunt del arch de la entrada, ahon hiá pintat l' Angel Sant Miquel. El erudit Dr. Chavás opina, que per aquella redolada existí la primitiva iglesia de Sant Miquel, demprés de la Reconquista de Valencia, la que existí poch temps, edificantse después en lo lloch que 's trova, qu' era la Morería.

Assens (carrer dels) (Asnos) (huy de Espada).—En aqueste carrer, que s' entra per el de la Xerea y dona cap á la plassa de Sant Domingo, teníen lloch les festes á la Verge María del Carme.

B

Baix (carrer de) (Baja) (avans del Alfontech).—Á la paret de les espales del derrocat Cuartel del Rey, que havia en lo carrer de Dalt, existia un retaulet dedicat á la Verge del Carme: á d' aquesta Image, tan venerada per aquells barrios, tenien lloch les festes.

Ademés, y segons conta el anomenat D. Nicolau Sanchis, per referencia de son pare, també se celebraven á Sant Benó Bisbe, que pintat sobre llens estava col·locat dins de un ninjo de poca fondaria, damunt de la porta de una escaleta, entrant per les Caldereries á ma dreta (1).

Com «pel fil traurem lo capdell», se-

---

(1) La estampa que il·lustra el text es deguda á la amabilitat del referit senyor Sanchis.

gons l' adaje vulgar, al rebre la estampa y llegir que Sant Benó (Benón en castellá), Bisbe de Misna, es venerat en lo poble de Vilaroja dels Pinars (Villaroya de los Pina-

res), Bisbat de Terol, li vaig escriurer á un amich íntim, fill del mateix poble, que 'm doná llum sobre lo que jo desitjava. Com se veu per la estampa, el nom es molt raro y poch conegut. Va vestit de pontifical. En

la mà esquerra porta un peix, y éste dú en la boca dos claus de pany. Aquestes claus representen les de la Seu de Misna, que tirá el Sant al riu Elva, avans de donárli-les al Emperador Enrique IV, que volía apoderarse del tresors de la Iglesia, y que demprés les tragué un peix en la boca, quant anava lo Sant per la vora del riu. Es patró principal de Vilaroja dels Pinars, ahon li fan festa lo 16 de juny, propi del Sant (1). Dugué allí tal devoció un capitá, fill del poble, que serví en les guerres de Flandes, y que patía de una enfermetat crónica de la orina, de la que se va curar reclamantse á San Benó.—«Res té de estrany—me diu el amich D. Llorens Calvo, Retor de Campos—que com d' aqúeste poble han abaixat tants de *churrets* á Valencia, á posarse d' aprenents en lo comers, es molt fásil que algú de tants s' establira en lo anomenat carrer de Baix, y deixara, pera memoria, al patró del seu poble en la casa ahon tingué la botiga.

Bany dels Pavesos—Carrer que té entrada per la Correjería y eixida al carrer de Juristes. Á una imaje de Nostra Senyora de

(1) Així consta en lo Martirologi Romá.

la Soletat, de uns tres pams tot lo mes, celebraven festes en este carrer, ~~cantla~~ cantla en un altar de quatre cares, molt adornat de robes de florero.

Barcelona (carrer de).—Fá poch temps que al derrocar una casa del mateix carrer, vingué avall un retaulet de rajoletes, en les que havia pintada una Mare de Deu del Rosari; pero les festes que tenien lloch en lo mateix eren á Sant Antoni de Pádua. L' entaulat de la música l' alçaven als quatre cantons, y les darreres se feren allá per l' any 1865 (1).

Bedella (carrer de la) (huy del celebrat Vinatea).—A Sant Roch. Per la cláusula 29 del testament otorgat en Valencia á 18 de Maig de 1848 per D. Vicent Blanch Ortiz al devant de D. Ramón M.ª García, escrivá de Cambra, se llix lo sigüent: «Declare, pera 'ls efectes procedents, que com á vehí més antich del carrer de la Bedella, conrèhue en ma casa una image de Sant Roch, de masoneria, com de quatre pams d' altura, propietat dels vehins del referit carrer.» Esta cláusula, que no deixa de ser

---

(1) Nota del Dr. D. Julio Oltra, que vixqué en lo mateix carrer.

curiosa, justifica més y més, que moltes de les imatges existixen amagades en cases particulars, de les que 's imposible traure-les; y es deguda al Sr. D. Facundo Burriel, Secretari general de Lo Rat-Penat.

Bolsería (carrer de la).—Al gloriós Sant Roch. (1). A mitant carrer existix una casa marcada ab lo número 27, que baix del primer balcó á ma esquerra y un poch més amunt de la solera, hiá un Sant Roch pintat de blau, dins d' un óvalo y guarnit per un march ó cuadro, que formen un total de 35 rajoles de Manises, en alguns tochs de color groch, que 'n aquella época comensava á gastarse en la pintura de esta clase de cerámica: al peu del mateix se llig: AÑO DE 1647 NOVRE. 21. Com la parroquia de Sant Joan lo declará Patró per la pestilencia que hagué en esta ciutat en lo referit any, qu' els vehins de la Bolsería se reclamaren al Sant, y algún devot maná colocar la Image en la frontera de sa casa pera memoria y recort. Al final posarem algunes notes més sobre la devoció á Sant Roch.

---

(1) Huy se venera en la Capella de la Comunió de Sant Joan. Es de bona escultura.

Boninfant (huy carrer de Fos) (D. Jogim), á qui Valencia li deu els primers farols ó reverbers de oli, que llumenaven la ciutat en el últim ters del sigle XVIII y principis del XIX. En lo racó del ángul que té huy encara este carrer, havia dos retaulets en altres temps, ú enfront de l' altre; en el de la má dreta estava la Mare de Deu del Carme y en el de la esquerra Sant Roch. Imágens molt venerades per aquells barris, á les que obsequiaven en lluides festes.

Botelles (carrer de les). Botellas.—En este tros de carrer, y al cantó del de Sampedor, havia en altre temps un altaret de la Puríssima Concepció, titular de les festes del mateix (1).

Brodadors (carrer de) huy Bordadores.—Dalt del porge ó arch que havia casi tocant á la casa del tintorer Torija, y al cantó d' enfront se venerava una Image de Nostre Senyora del Chor de la Seu (2), y re-

(1) Esta noticia es deguda al aymador de les glories valencianes D. Vicent Alcayne y Armengot, ex Alcalde de Valencia, que conegué les festes de referencia.

(2) Esta Image la guarda dins de un armari lo conegut armer D. Pau Navarro. Resulta de un poch més de una vara de alta, asentada com está, ab lo Jesús al braç. Me resulta un modelo de la escola dels Vergares, y está molt ben decorada. Se diu qu' era la primitiva del Chor de la Seu, pero yo no la fas tan antiga.

corde que allá per los anys 54 ó 55 ha-
gueren festes y bós, pero no de Coqui,
fent lo *corro* baix mateixa del arch.

Encara que están escritos en castellá,
pera donar una prova més de la devoció
que se tenia en aquell carrer á la Verge,
copie la primera y según estrofa dels

GOZOS

Á

NUESTRA SEÑORA DEL CORO DE LA SEO

VENERADA EN EL COBERTIZO

DE LA CALLE DE BORDADORES DE VALENCIA

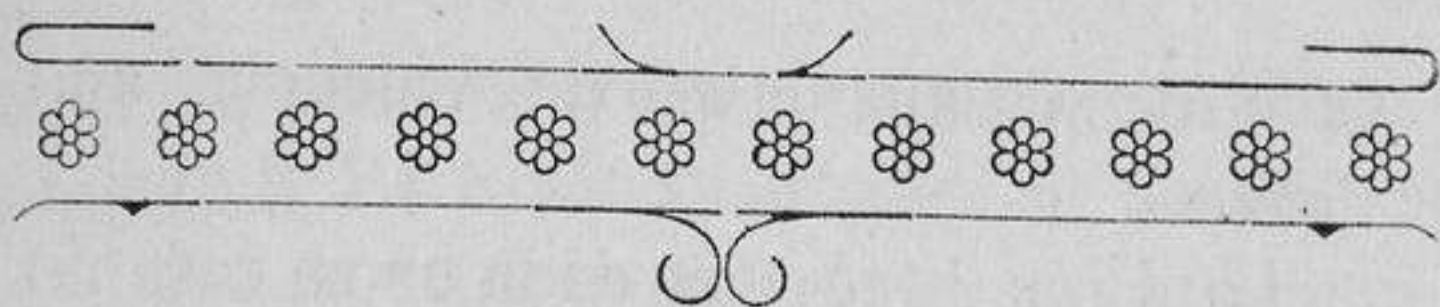
Para aliviar nuestro mal
Á medida del deseo,
Sois del Coro de la Seo
Sacra Reyna angelical.

—
Después que por maravilla

Muchos años estuvisteis,
Ocultada, ahora quisisteis
Recuperar tu Capilla;
Bella aurora sin mançilla
Ocupáis vuestro sitio.
Sois del Coro, etc., etc.

Están impresos, pero sinse any ni pèu de
imprensa.

C

Caldereríes (carrer de les).—Els homens dedicaven les festes á la gloriosa Sant' Ana y les dones al Santíssim Crist del Amparo.

Campaners (carrer de).—Á la Creu que havia colocada dins de un ninjo en la mateixa paret del derrocat Convent de Santa Tecla, enfront del carrer de Campaners. Tenia además á cada costat als Patrons de Valencia, Sant Vicent Màrtir y Sant Vicent Ferrer. Lo quart dumenge del mes de Octubre, per lo regular diada de Sant Lluís Beltrán, baixaven la Creu y la portaven al referit Convent, ahon tenia lloch una solemne missa y sermó, repartint entre 'ls associats una estampa, que yo he vist encara, y que al peu de la mateixa diu: «Soy de la

calle de Campaneros, de Valencia, año 1789.»

La Creu la té guardada en sa casa un bon valenciá: lo bronciste senyor Ferrer, y per tal rahó he pres les dimensions de la mateixa. Té sis pams de alta y els brassos tres pams y mitj. Los Vicents tenen tres pams y mitj de alts y son de bona escultura. En l' armari, ahon está conreuada, hiá un rétol, que diu lo sigüent:

«Se hizo este armario de madera á expensas de Vicente Martí, siendo clavario en el año 1786.»—«Se pintó á expensas de Pedro Llopis, siendo clavario en el año 1787.»—En los tableros del armari están pintats al óli els dos Vicents ab la Creu al centro, igual que 'n la estampa.

Rónegament posaven cubertors als balcons lo dumenge de la festa, encatifant tot lo carrer de abundosa y fresca enramada, ab dos archs de murtra á la entrada y eixida del mateix, y llumenaries per la nit.

Se conta una curiosa relació que ha passat de pares á fills, sobre la festa de la Creu. Se diu, que vivía al costat del Convent un sabater, que tots los dies renyía en la dona per culpa de un aprenent que tenia, qu' els engrescava als dos.

En un dels molts dies que per allí passava lo Pare Vicent Ferrer, se barallaven de tal modo, que enterantse el Sant dominico, li digué al sabater:—«Si no despajes al aprenent, no tindrás pau ni tranquil·litat.»—Y efectivament, fon despajat, y resultá ser lo diable en figura de aprenent. De la fusta, pues, de la cadira del sabater, diuen qu' está feta la Creu.

«Relata refero.»

Canyete (carrer sense eixida).—Fill d'aqueste carrer fon lo Beat Gaspar Bono, y per lo mateix, celebraven les festes en obsequi de tan preclar varó.

Capsers (carrer de) huy Cajeros (1).—Molt mal posat; porque la paraula *cajeros* es propia dels caixers ó dels que se dediquen á fer caixes de taula grossa; y els capsers treballen la *fulleta* ó fusta prima, que 's dobla fàcilment pera capsos redones y llarguerudes; ademés, no té traducció al castellá, porque capsos no es *caja*, sino del llatí *capsa*, de *capsarius*, el que fá capsos.

Anem avant; Sant Roch era el Sant predilecte d' este carrer, y un amich m' ha

---

(1) Aixina está escrit en la rajoleta entrant per lo carrer de les Dançes.

proporsionat esta quarteta, que recorda d' aquells dies:

«Por aquí no has de pasar»
 Dijo Roque al Morbo-asiático;
 Y él, paralítico, estático,
 Torció por otro lugar.»

Y diu que no va faltar ningú d' aquell carrer en les pestes de 1854 y 55.

Carda (carrer de la).—Á la Verge del Pilar y la Concepció. Eren de gran renom, vistoses y bones. La *Pilarica*, Patrona de la majoría dels festers, estava colocada en un rich y suntuós altar de robes de sedes y llums, als quatre cantons del carrer de Santa Teresa. La entrada al carrer de les festes per la cara del Mercat, la formaven pilastres de llenços pintats, que sostenien una galería de balaustres de cantó á cantó, desde ahon penjaven pabellons de tela á manera de cortinajes. Les festes dedicades á la Puríssima Concepció, solamens se feren quant á la pestilencia del any 1885. Es una Image de uns tres pams de alta sobre mitj mon blau y nugols, de regular esculturació. Los vehins del carrer, en recort d' aquells jorns de tristesça, la tenen en sa casa un mes cada ú.

Carabases (carrer de).—Unicament desde 'l cantó de la plassa de la Mercé, fins al carrer de Sant Vicent, tenien lloch les festes á Sant Roch, imatge d' una vara de alta, de regular escultura, que arreplegá la familia de Martí Grajales, del mateix vehinat.

Carabasins (carrer de) huy de Padilla.— Al tantes vegades nomenat Sant Roch.

Carrasquet (carrer de).—Al arcángel Sant Rafel.

Catalans (carrer de). — Á la Verge del Carme.

Cementeri de Sant Miquel (carrer del) huy anomenat de Sant Donís.—Al mateix Sant Bisbe de París, y según titular de la Parroquia de Sant Miquel (1). ¡Vaja un carrer que li han dedicat al Jutge del Areópago ateniense, en memoria de la Reconquista de Valencia y entrada trionfal del Rey Don Jaume en 9 de Octubre de 1238! ¡Gracies á les *piulettes y tronadors*, que també van desapareixent d' algunes sucreríes!

(1) Quant estém imprentant lo present llibre ya no existix tal Parroquia (trasladada en 1902 al ex-Convent de Mínims de fora al carrer de Quart), ni es ya titular Sant Donís, ni fa esment ningú de tal Sant. Be podria *Lo Rat-Penat* pendrer en conter aquesta nota y fer de modo que no desaparega el recort d' aqueste Sant, ya que 'n la diada del mateix pren pesesió la nova Junta Directiva.

Confradía dels Sastres (carrer de la) (huy allargat y eixamplat, baix lo nom de Pasqual y Genís).—Segons rahó del advocat D. Joseph M.ª Zapater y Rodríguez, á Sant Vicent mártir, patró del Gremi de sastres, en son propi día del 22 de Jiner.

Comú de Peixcadors (carrer del) huy de Jurados.—Á Nostra Senyora de la Bona-Vía, patrona dels mariners. D. Vicent Boix, en «Valencia Histórica y Topográfica», parlant d' este carrer, diu:—«Que 'l Almotacén, en providencia del 23 de Joliol del any 1694, ya nomenava este carrer Comú de Peixcadors, só es, de la Comunitat ó Veguería dels mariners, dedicats á la peixquera, ahon teníen una iglesia (debia ser capella) dedicada á la Verge de la Bona-Vía, que 'ls nostres pares han conegut, de ahon eixía tots los dies de festa el Rosari pel carrer, y que molt avans d' eixir, anava un gich tocant una campaneta de metall, avisant al vehinat y dient: «Lo rosari del Comú, ara mateix va á eixir.»

No cap ducte que 'ls Goigs (1) (dels

---

(1) Deguts á la amabilitat del Prebere Don Pere Sucias, recopilador d' una pila de *Goigs* y altres documents curiosos é importants de Valencia.

que copie més avall únicament dos estrofes) se cantarien al final del Rosari (1).

GOIGS

À

NOSTRA SEÑORA DE BONA-VÍA

QUE 'S VENERA

EN LO COLEGI DEL COMÚ DE PEIXCADORS

Pues sou la mare del día
Y la estela de la mar;
Vullgaunos Verge guiar
Perque sabeu bona vía.

À vos cantan les llaors
Lliure del pecat comú,
Del que no escapa ningú
Lo Comú de Peixcadors;
Mare sou de pecadors,
En los fills mostreu vos pía;
Vullgaunos, etc., etc.

Sou precursora del Sol
Per dar llum en les desgra-
(cies,

Sou plena de tantes gracies
Que sou la mar sense dol;
y no sou un mar tan sol,
sino molts, per ser María.
Vullgaunos, etc., etc.

La ret en nom del Señor
llança l' Apóstol Sant Pere,
perque de tanta fé espere
la copia de tal favor;
sen aquell lo protector
y vos la mes certa guía.
Vullgaunos, etc., etc.

La perseguida barqueta
en vos busca son abrich,

(1) Als prechs dels il·lustrats rats-penatistes, qu' escoltaren ab molt de cel en aquestos Apunts rónegament dos estrofes dels Goigs á Nostra Senyora de Bona-Vía, me interessaren que 'ls publicara sancers. Complaguent, pues, sos desitjs, allargue esta crónica per mes que havia fet vot de no fer pesada sa llectura.

perque lo tort enemich
ab tanta porfía inquieta;
áncora sou que la quieta
del vent que la convatia.
Vullgaunos, etc., etc.

—
Trovareu segur lo port
de la nostra salvació;
si no perdem la ocasió
d' aquell segur y clar nort,
no permitau que la sort

erre, qui de Vos se fia.
Vullgaunos, etc., etc.

—
Sou de los mals la salut,
dels cautius la llibertat,
vida pera 'l ofegat
contra tot vici y virtud;
y al trist caminant, perdut,
el consol y la alegría.
Vullgaunos, etc., etc.

Están manuscrits, y no tenon pèu de im-
prenta.

Conills (carrer de) huy, que tot va castella-
nisantse, de Conejos.—Á Nostra Senyora
del Pèu de la Creu. Altar de quatre cares,
ahon posaven una artística Image, en an-
des y tot. Lo carrer es giquet, pero les fes-
tes fóren lluides y roidoses, perque sempre
eixien clavaris de gran espenta y gasta-
dors.

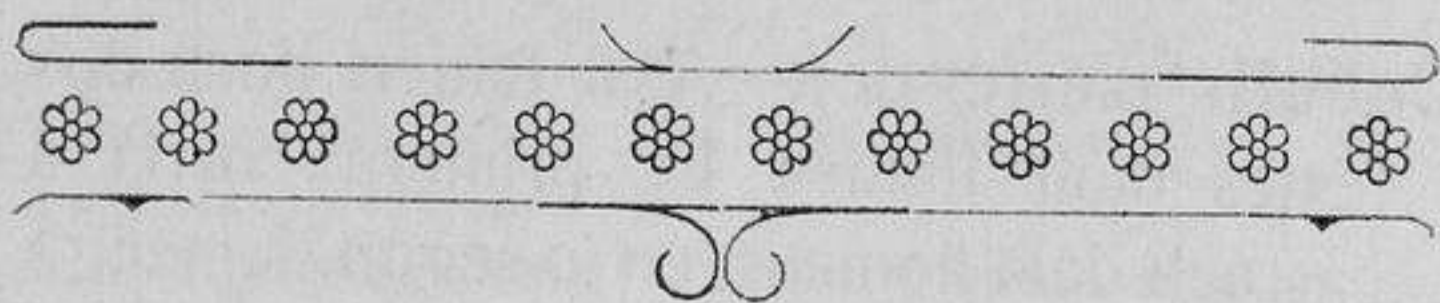
Corona (carrer de la).—Á Sant Cristófol el
gicotet; perque allí existix encara la Ca-
pella del Sant Cristófol major, propietat
del Gremi dels Pelayres. Esta jegantina
Image, de vint y quatre pams de alta, qu'
está próxima á desapareixer d' aquell lloch,
fon feta per Tomás Conserges.

Corredors (carrer de) huy de Moratín.—Á
la ya esmentada Verge del Carme.

Cubells (carrer de).—Assi tenien lloch dos festes molt lluides. La primera corria á cárrech dels homens, en lo segon dumenge de Setembre. Tenien per Patrona á la Verge del Rosari, tota de escultura prou regular, y del tamany d' una vara de alta. Al sigüent dumenge les dones festejaven á la Mare de Deu del Puig, que també era de fusta y un poquet més giqueta que la del Rosari. Anaven á despich moltes vegades els clavaris y les clavarieses, per vorer quines serien millors y més rumbozes; pues com vivia en lo mateix carrer el Sardinero, celebrat cantador de albaes, la gent se amotinava y corria afanyosa, per escoltar les gracioses y atinades coples, que improvisava en lloansa dels festers.

També vivien en lo referit carrer el tío Nélo el coloquero y la só *Malaena* la cega; y no cal dir que estos *artistes* apuraven tot lo millor y més sabrós del seu escullit repertori, fent repetir la concurencia aquells colóquis més gistosos y coentets.

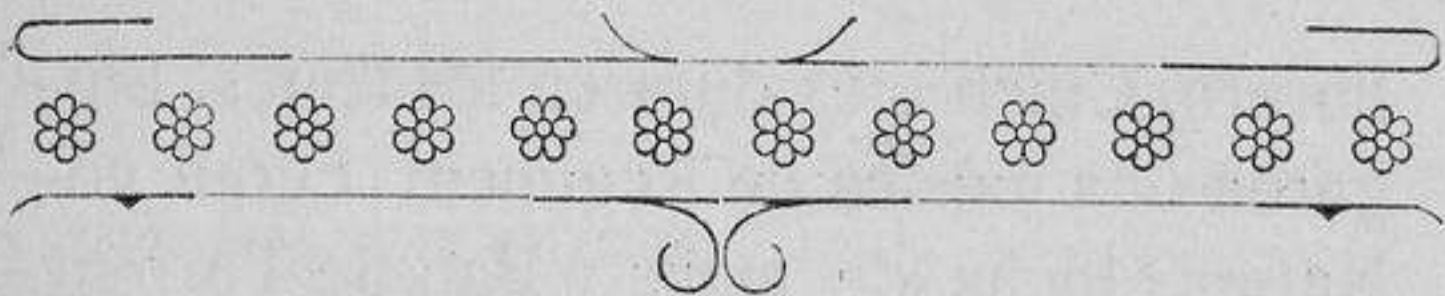

D

Don Ventura.—En este carrer, qu' está en front mateixa de la pórtia del Imperial Col·legi dels Giquets de Sant Vicent, que fins lo sigle XVIII se anomenava del *Emperador* en molta rahó, los seus vehins obsequiaven á la Verge del Rosari.

E

Embañ (carrer de).—A nostre paysá Sant Vicent Ferrer.

Empedrat (carrer del) huy del Pintor Murillo.—Ab gran aparato y gust, obsequiaven á la Verge del Pilar y Sant Roch.

També tingueren la costum de fer bous de bona veritat en este carrer.

Empina (carrer de).—Deu ser En Pina. Este carreró llarch y estret, que fá poch anys se obrigué al tránsito públich, també entra en la séda dels de les festes, encara que solamens un any les celebraren molt roidores.

Ixqueren clavaris y clavarieses, cinch gichs y cinch giques. Un quadro en una estampa de la Mare de Deu dels Angels, era el que posaren baix de un pabelló de

florero. Cinch dies duraren les festes. Llogaren una música de Regiment. Feren volantins, Jochs de mans y Ball de Torrent, dirigit per lo só *Rafel el tort*, pintor del carrer de En Cendra, que tenía fama pera esta clase de diversions. Cantá de cegos, y una nota molt llépola, de la que quedaren satisfets y empalagats tots los que contribuiren á pagar els gastos, per lo bón recapte y grandor del besqüits.

Encarnació (carrer de la).—En este llarch y populós carrer llúien molt les del gloriós Sant Roch.

En Cendra (carrer de).—Al protector contra la pestilencia Sant Roch.

En Colom (carrer de).—A gala tenien els habitants d' este carrer, el que resultaren bones les que dedicaven á la Patrona de Saragossa.

Engordo (carrer de) mal escrit, es de En Gordo.—Nostre paysá Sant Lluís Beltrán, y encara va de casa en casa per lo vehinat sa bonica Image, era el titular de les festes; y si bé no se fan tan ostentoses com en altres temps, per devoció el día del Sant, manen encara celebrar una misa tots los anys.

A mitant carrer, y ficat en una racona-

da á la testera del açucach, hiá un semi-retalet de la Verge dels Desamparats, ben pintada sobre dotse rajoles de Manises, ab la llanterneta penjant, la seua cuberta de tres taules de fusta y la repisa de lo mateix, com manifesta lo grabat.

Es l' únich que poguí topetar per eixos carrers; y si bé no es ú dels mes típichs, com diem al parlar d' esta clase de altarets, el possem assí pera memoria en lo temps es de venidor, y pera molts que tal vegada ignoren, que 'n semejant punt existisca tal cosa.

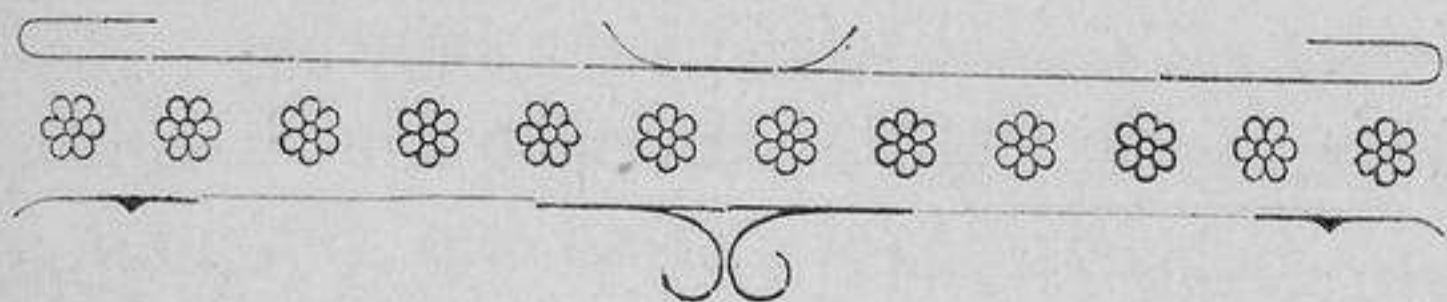
En Plom (carrer

de).—A Maria Santíssima dels Desamparats.

En Sans (carrer de).—A Nostra Senyora dels Angels. Image de tres pams de alçada, ab lo Jesús al braç y dos angelets damunt la nugolada.

Este carrer es ú dels mes antichs de les festes y del apanyo de boles y gallardets de paper; dempués rumbejaren les aranyes de cristal y les robes de sedes de florero.

F

Falcons (carrer de).—Al Angel Sant Rafel y Sant Roch.

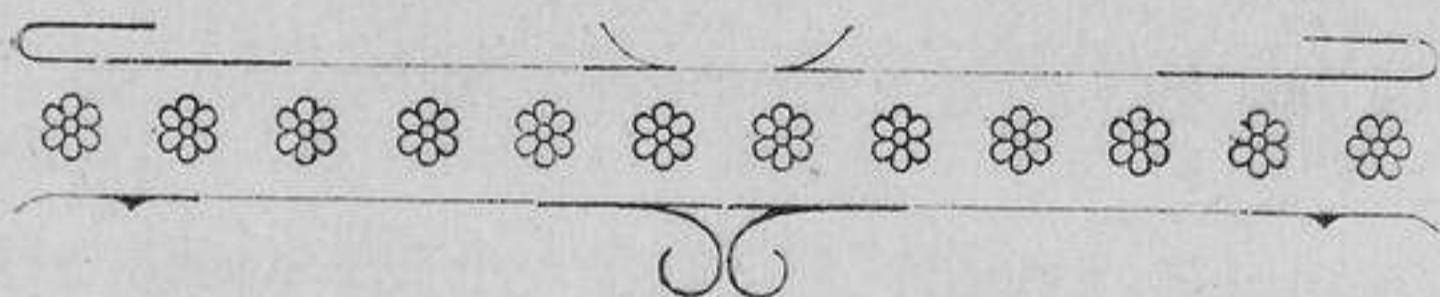
Figuera (huy carrer de la Figuereta).—Al cananeo Sant Cristófol Mártir.

Forá (carrer del) huy del valent Roger de Lluria (Lauria).—Á Sant Roch.

Fornals (carrer de) huy anomenat de Sant Ramón.—També á Sant Roch.

Fumeral (carrer del) huy del famós Quevedo.—Á la Puríssima Concepció.

G

Gracia (carrer de).—Desde la plassa de la Mercé als quatre cantons del Torn de Sant Gregori, allá per lo mes d' Agost, tenien llóch les festes, que 'ls vehins d' aquella trosada celebraven á Sant Roch. Image d' uns quatre pams, que colocaven aquells dies dins de un ninjo, que havia al cantó del Torn de Sant Gregori, fent jaflant als dos carrers, que apanyaven de draps de florero, colgalls de boles de paper de color y gallardets.

L' entaulat de la música se colocava en lo mitj dels quatre cantons.

Els altres havitants del tros de carrer, fins á Sant Agostí, per lo mes de Setembre celebraven festes á la antiga Verge de Gracia; quadret pintat al óli, ab march dau-

rat, que colocaven també durant les festes dins en una capelleta tancada ab ventalles tot l' any, que havia á les espales del Convent de Sant Gregori, cantó al carrer de Garrigues. Lo clavari major guardava en sa casa lo referit quadret de la Mare de Deu.

Encara que no son referents á la Verge de Gracia del carrer que me ocupe, per gracia de estar escrit en valenciá, cópie lo sigüent:

GOIGS

Á

NOSTRA SEÑORA DE GRACIA

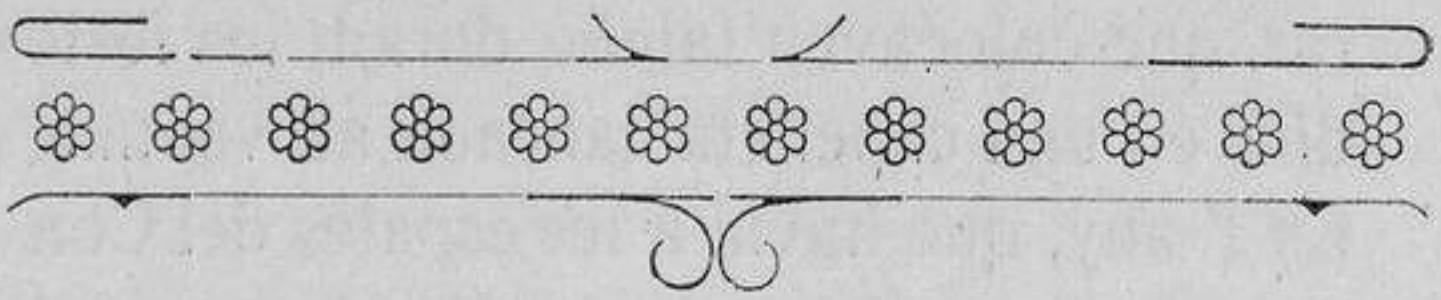
QUE SE VENERA

EN EL SACRE CONVENT DE MONTESA

Mare del gran Redentor,
Verge Pura y sens esmena;
Sou de gracia tota plena,
Vida y llum del pecador.

J

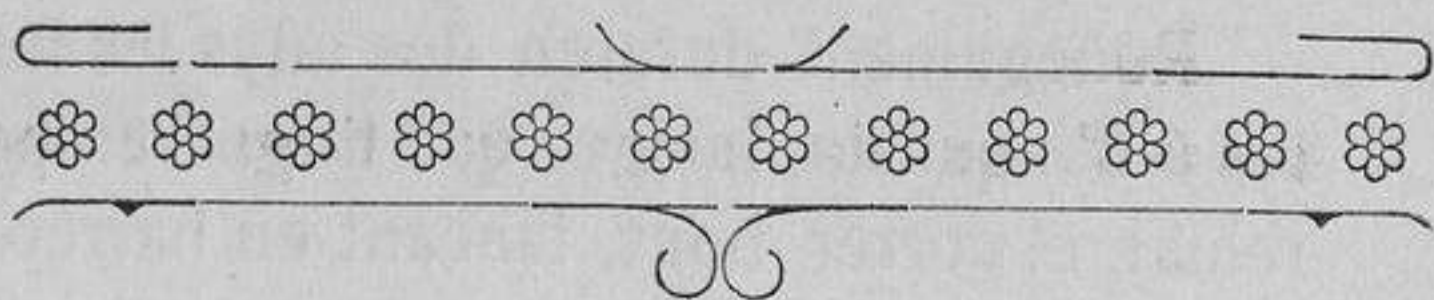
Jordana (carrer de la).—Este carrer fon obert á mitant del sigle passat; de modo que pera entrar en éll, se derrocá una casa que havia en la plasseta de la Jordana, en la que se venerava la hermosa Verge del Rosari (que tenia també la seua Concordia), que 'l vulgo anomenava del Portalet, per estar asentada damunt de un portal, copia exacta del que fon Portal Nou de nostra Ciutat; te á la dreta al Patriarca Sant Domingo de Guzmán y á la esquerra á Sant Pere Mártir, dominico, que descansa sobre la Ermita que existía, y yo he conegut, en la plassa del referit Portal Nou. Este artístich y ben esculturat grupo, obra del immortal Esteve, se venera huy en la Capella que tenen els corders en l' hort de En Cendra.

Rónegament duraren dos anys les festes á d' aquesta Image, que tinguéren per remat, el correr bous, tancant en barreres les portes de les cases y els estrems del carrer. Costum un tant moruna, que huy queda en alguns pòbles y que l' autoritat devia suprimir.

Jufa (carrer de la) huy de la Congregació. —A la Verge de les Néus, que cau al cinch de Agost. Aqueste titol es molt antich, pues data del sigle IV, del temps deí papa Liberi. No hiá dubte, que algun vehí del carrer dugué esta devoció, ó hauría algún retaulet, com havia en la plassa de les Néus, huy dels Pavesos, dedicat á la esmentada Verge.

LL

Llarga del Engonari (huy carrer de Bal-
mes).—Indagant en este carrer, quí me
donaría rahó d' algún dato sobre les fes-
tes, qu' en lo mateix celebraven al famós
Pare Sant Roch, com diuen alguns encara,
troví una velleta de 83 anys, que me referí
les siguients quartetes ó lo que siguen, que
acostumaven á posar als cantons del ca-
rrer, quant era ella encara fadrina:

—
Aunque visto de andaluz
Y chupo cigarro habano,
El aliento de mi boca
Ha de causar grande daño.

—
Dentro del jardín estoy
Aunque no soy jardinero;

Flores no veréis ninguna,
Truenos pocos, pero buenos.

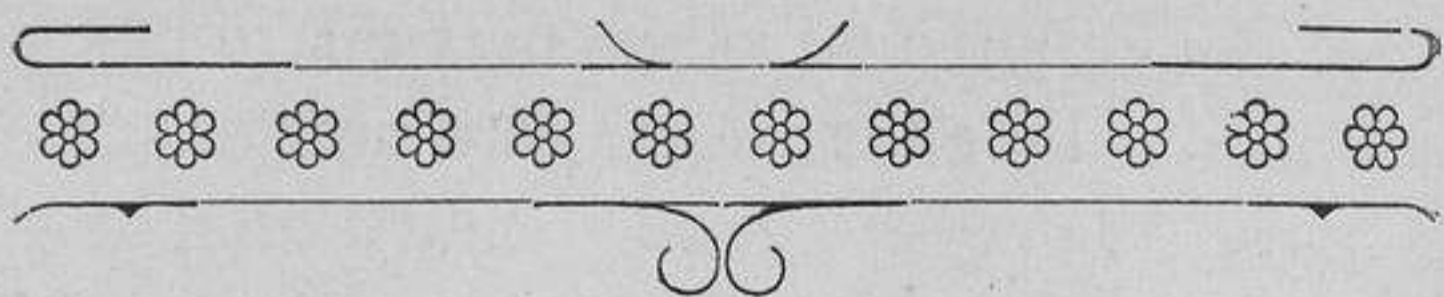
Me digué, que estos cantars aludien á que al Sant li solien posar alguns clavaris un sombreret d' andalús y un sigarro puro en la boca.

Coses d' aquells temps de Mari-Castaña.

Encara se nota huy en lo día, en la paret de la casa número 27 del mateix carrer, el tabich que senyala el lloch ahon estagué en altre temps lo retaule.

Llopis (carrer de).—Este carreró, que apenas contava vehinat, també obsequiava á la Puríssima Concepció, á qui tenia per Patrona.

M

Manyans (carrer de).—Se habíen apagat un poch les festes, que en este carrer celebraven desde temps antich al gloriós Sant Roch; pero desde la epidemia del any 1885 comensaren de vell nou á celebrarles altra vegada lo día 16 d' Agost, propi del Sant, en acció de gracies, per no haber ocurrit ningun cas de pestilencia en tot lo carrer.

La Image es un modelo de fusta de uns tres pams, sinse contar la peanya, que té mitj pam y tres dits de alta, per pam y mitj de llarga. Va vestida de una especie de balandrá en esclavina, de vellut de color d' or vell, brodat ab dibuixos del Renaiximent d' or fí. La corona es d' argent, cincellada del mateix estil. La carabaseta y el bordó també son de plata de martell, com

el Angel que té al costat dret, de un pam y tres dits de altura. Porta éste en la ma dreta un pualet del mateix metall daurat, y en la esquerra un got. El gos té prop de pam y mitj de llarch, per mitj d'alt, y es tot d'argent. Tant el Angel, per lo modelat de ses robes, com la corona qu' el Sant porta á diari, son d' estil churrigueresch. Se coneix que 's feren molts annys después de la figura del Sant, porque ésta no presenta en sa construcció el modelo tan vulgar, de estar Sant Roch senyalant en la ma esquerra la llaga del genoll; ademés, lo balandrà li arriba fins als peus.

¡Llástima gran que fá poch tingueren el mal gust de donarlo á pintar de nou, levantli el carácter primitiu, per el que podríem haber tret alguna llum respecte á la época de sa rara construcció.

Diuen els vehins d' aquell carrer, y es tradició constant, que fon trovat en un hostel, que había ahon ara está el comers de El Siglo, casa senyalada en los números 20 y 21.

Milacre (carrer del).—Á la Verge del Milacre. Estátua de marbre, qu' es venera en lo pasillo de Sant Joan del Hospital, y á Santa Marina Penitent.

Fins allà per los anys 40 y pico, encara duraven les festes á Santa Marina, Monja de Espoleto en Italia. Estava en un altar de la derrocada iglesia de Sant Tomás Apóstol (carrer de Cabillers), á ma dreta.

Á esta Monja li teníen especial devoció les dones, que anaven de part, á les que deixaven una Reliquia de la Santa, si donaven una almoyna, agrañides per haber eixit felisment del pas. D' estes almoynes se celebrava una festa tots els anys el 18 de Juny, propi de la Santa. Les festes del carrer les pagaven los clavaris, qu' eixien per sorteix. Había també un retaule ahon es ara la casa del marmoliste, y apanyaven el carrer desde el cantó del de les Avellanes, fins lo forn del Milacre. La Image del altar está huy colocada en la Sacristía de la Congregació, actual Parroquia de Sant Tomás.

Misericordia (carrer de la).—Este curt y tancat carrer, que ya es hora que li donen eixida al hort dels Pelaires, celebrava festes á la Mare de Deu de la Misericordia.

Mitj de Peixcadors (carrer de) (huy de Entenza).—Al Angel Sant Miquel.

Este carrer, segons relació dels més vellets del barri, diuen que tal vegada tin-

gueren orige les festes en lo sigle XVII, com los seus antepasats els contaven sent jovens. En la paret del convent de Sant Francés, que donava front al anomenat carrer, havia una capelleta dedicada á Sant Miquel; pero volent els mariners que vivien en aquell carrer tindrer un Sant Miquel de sa propietat, determinaren que cada día una parella del bou anara á peixcar expressament, y de la venta del peix que tragueren, recabar fondos pera manar á fer una Image, com aixís ho feren.

Mitja galta (carrer de) (huy de Baldoví).—
Á la Verge de Gracia.

Moret (carrer del).—Á la Mare de Deu del Carme.

Monjes (carrer de les).—En este carrer se lluihen molt en les festes, que celebraven en llaor de la Verge de la Cova Santa.

Morella (carrer de).—Com este carrer está ficat en les nomenades partides del Carme, á d' aquesta Santa Verge tenien per titular en les festes, que celebraven per lo mes de Joliol.

Mola (carrer de la).—Festes molt bullangueres, que pagaven les dones á sa Patrona la Verge María del Rosari, y els homens obsequiaven en altres festes á Sant Cristófol.

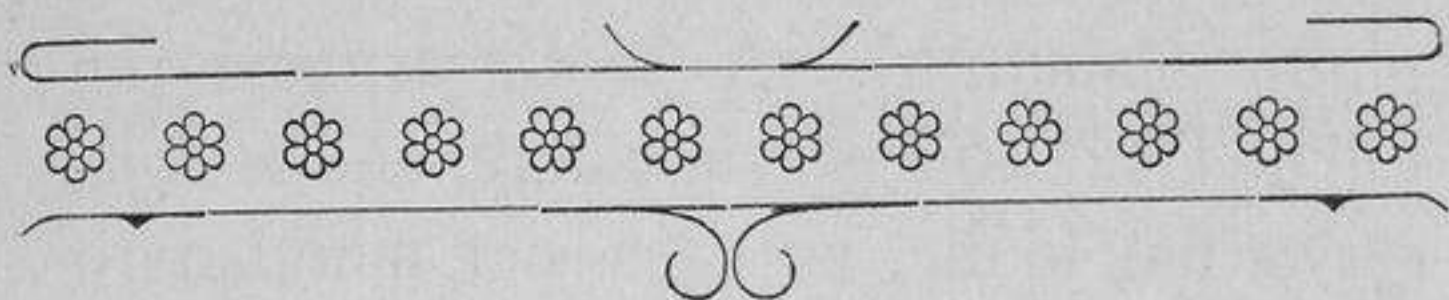
Molí de la Robella (carrer del).—Bones festes á Sant Roch.

Mur de les Blanqueríes.—Á la Patrona d' aquella barriada, María Santíssima del Carme, ahon també corregueren bous de carn allá per los anys cinquanta y tants.

Murtereta (carrer de la) (huy del Mirto).—Á la gloriosa Santa Rita de Casia, abogada dels impossibles.

N

Náu (carrer de la).—Celebraven festes á son patró Sant Lleuis, Bisbe de Tolosa, en los darrers díes del mes de Septembre. Les del any 1706 alcansaren excepcional importancia, ab llumenaries, coets y bou de corda. Aixina sertament ho declara un antich y molt curiós manuscrit de la colecció valencianista del amich Cebrián y Mezquita.

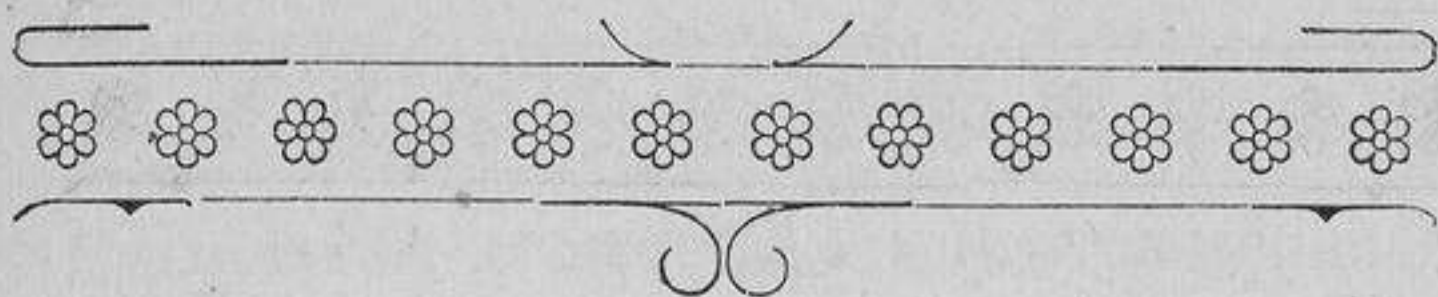
Néus (carrer de les).—A la Verge dels Desamparats.

Nóu de Peixcadors (carrer) (huy del setabense pintor Ribera, el Españolito).—A una bonica image, tota de escultura, de la Verge dels Angels, que colocaven en un altar de florero, apegat á la paret.

Nóu de la Encarnació (carrer) (huy del

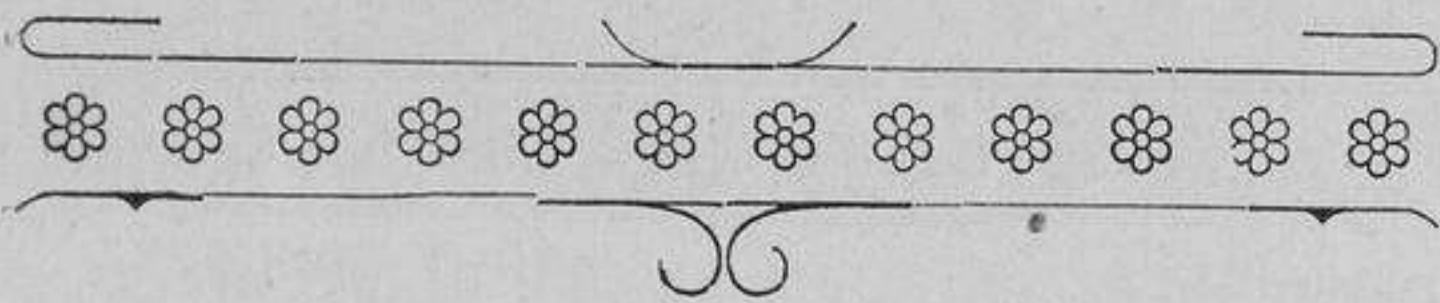
pintor Camarón).—A la Encarnació del Fill de Deu. Aqueste simulacre, que se conserva fins lo día, en casa del mandadero del mateix Convent, es de palillo y de regular escultura les cabeces. Medix uns dos pams y mitj d'alt. La Verge está agenollada y el ángel Gabriel dret sobre uns nugols. Se colocava al damunt de la porta que en este carrer te lo Convent; eren molt modestes, pues per tota música tenien el tabal y la donsayna, y per tot adorno boles y gallardets.

Olivereta (plassa de la).—Festes á la Verge del Carme. Bonica Image, tota de fusta, ab lo Nen Jesús al bras.

P

Paláu (carrer del).—A la Verge dels Desamparats, que dins d'un rataule estava dalt del balcó del potecari. També havia un altre altaret al cantó del mateix carrer, prop de la plassa del Arquebisbe, ahon está la cereria actualment, dedicat á Sant Vicent Ferrer, que apanyaven lo día del Sant ab draps de seda y encatifaven lo carrer de flayrosa enramada, per ser tradició constant, que 'n lo referit lloch féu lo nostre Patró aquell miracle de la téula; y encara fins huy celebren alguns devots esta festa, en les Monjes Catalines.

Palma (carrer de la).—També á Nostra Senyora del Carme. Regular escultura de uns tres pams, ab lo Jesuset al bras.

Palmes (carrer de les) (huy del autor de

comedies Lope de Vega).—A Nostra Senyora de la Cova Santa.

Palmereta (carrer de la) (huy anomenada del escolapi y poeta el P. Arolas).—Com en la majoria dels carrers de Valencia, afalagaven en lluides festes al benaventurat Pare Sant Roch, com diuen encara molts.

Palomar (carrer del).—Lo V. P. Antoni Margil (1), naixcut en lo mateix carrer (segons la lápida, que havia ahon estigué sa casa), regalá una Mare de Deu del Rosari, de uns tres pams, que 's venerava en un retaulet. Eren molt vistoses les festes que 'l vehinat dedicava á esta Image, á la que tenien devoció de cantarli els goigs, que més avall copie, per estar escrits per nostre Patré el dominich Ferrer (2).

---

(1) En l' Archiu de la Iglesia dels Joans hiá una estampa d' este venerable (raríssim exemplar segons tinch entés), qu' está firmat per Giuseppe Vanno, inv.—y per.—Petrus Bombelli, esculp. Romæ sup. 1769.

(2) Esta relació, com altres perteneixents á la feligresía de Sant Joan del Mercat, son degudes al que fon molts anys macip de la mateixa parroquia, Joseph Galve, que morí de 84 anys, y era conegut per lo *tío Pepe* el macip.

GOIGS

DE LA

VERGE MARÍA DEL ROSER

COMPOSTS PER LO PARE SANT VICENT FERRER

Vostres goïgs ab gran plaer
Cantarém, Verge María;
Puix la vóstra Senyoria
Es la Verge del Roser.

Y trovaren ser lo ver
De Balám la profecía,
Tenint vostra Senyoria
En los brassos lo Roser.

Deu plantá dins vos, Sen-
(yora,
El roser molt escelent,
Cuant vos feu mereixedora
De concébre'l purament;
Donant fe al Misajer
Que del cel vos trasmitía
Deu lo Pare, que volía
Foseu mare del Roser.

Gran perill vos presentava
Vóstron Fill resusitat,
Ab cinc roses que portava
En les mans, peus y costat;
Per les quals lo Llucifer,
Qui dels sants lo inférn um-
plía,
Fonch robat en aquest día,
Que florí lo sant Roser.

Del sant ventre produida
La planta del Roser vért,
Fonch de Angels circuida
Y servida ab gran concért;
Y restá pur y sancer
Vostre cos ab alegría,
Quant parix en la establía
Al celestial Roser.

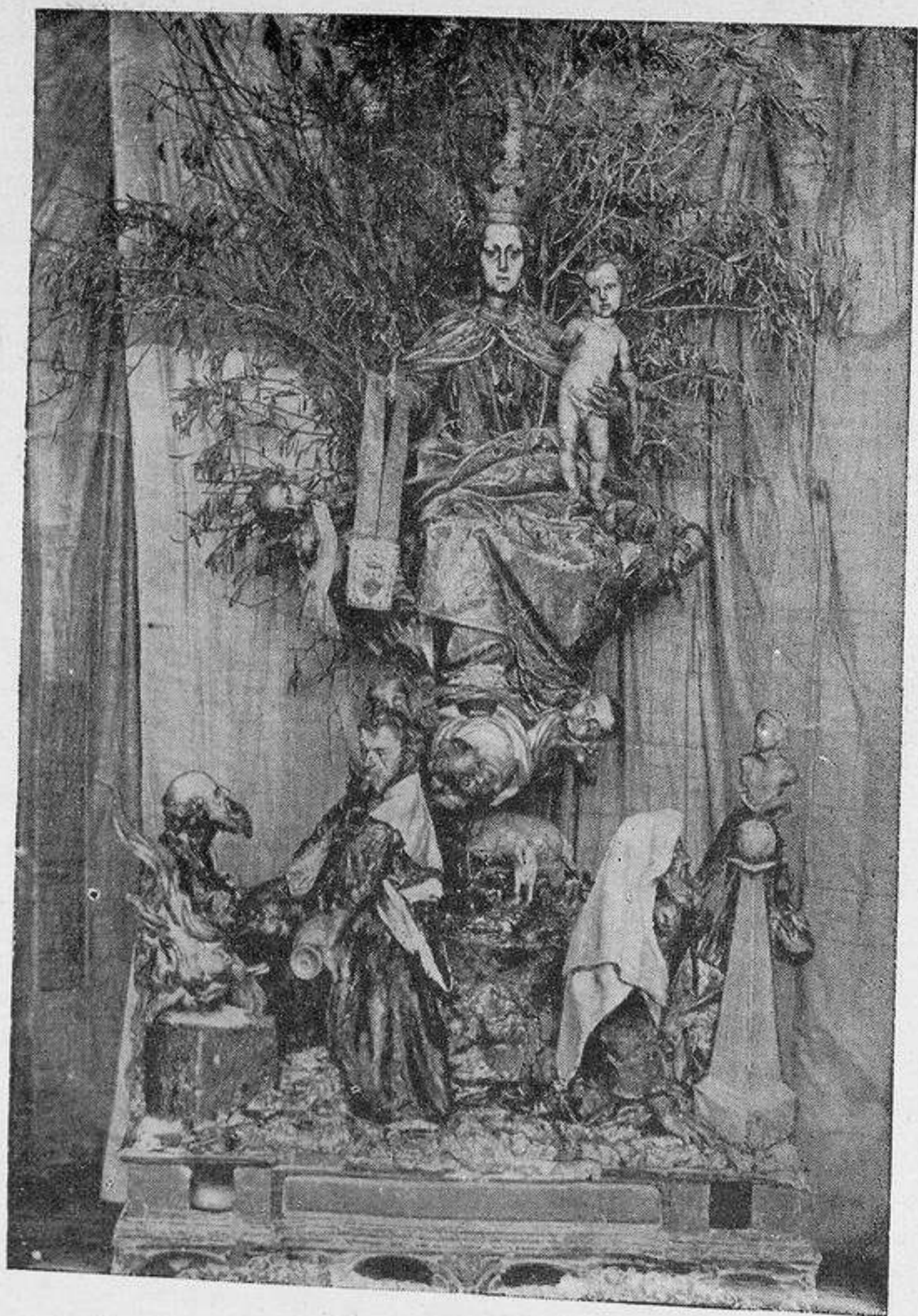
Reparada la gran érra
De Adám per mort molt
cruel,
Trasplantat fonc de la térra
Al Roser dalt en lo cel;
Y pujan ab gran poder,
Lo partir no us entristía
Contemplant Deu com rebía
Ab gran goig lo sant Roser.

Quant los Reys devots
(sentiren
Del Roser lo gran olor,
Ab lo estél en senys partiren
Per adorar al Senyor:

No fonch de menor estima
El goig del Espirit Sant,
Quant vingué del alta cima
En vostre Colegi sant;

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF VALÈNCIA

VERGE DEL CARMEL
de la Concordia del carrer de la Parra

Lit. de Sanchez. P. Mosen Sorrell, 8

Y regá lo sant planter
Que lo gran Deu elegía;
Per estar en companyía
Del celestial Roser.

Del gran hort que poseía,
Colocamvos, com debía,
A la sombra del Roser.

—
Vostra vida ja acabada,
Lo major goig que sentí,
Quant á Deu fos presentada,
Trionfant en lo paradís;
Y Senyora os volgué fer

Puix mostrau vostreu po-
(der
Fent miracles cada día,
Preservau, Verje María,
Los cofrades del Roser.
Vostres goigs, etc... (1)

Pare de Orfens (carrer del) (vulgarment anomenat de la Fàbrica).—A Nostra Senyora del Carme.

Parra (carrer de la) (huy del Pintor Domingo).—A la Verge del Carme, que 's venerava en la Capella de la Concordia del mateix carrer. Original composició, com se demostra en la estampa, ahon se véu á la Verge asentada sobre una olivera del Mont Carmelo (montanya de Palestina), y devall, sobre les andes, al Profeta Elies y Eliseu lo seu deixeble, tirant cànsters d'aygüa á la foguera (segons el pasatge de la Escritura), pera demostrar qu 'l seu Deu

(1) Com estos Goigs han sufrít tantes reimpressions, haurán perdut molt dels originals, pues se troven algunes faltes gramaticals en lo llenguaje; pero resulten agradívols y hermosos per tots conceptes. Lo mateix dich dels referents á la Verge de Bona-vía, insertats més arrere.

era mes poderós, perque quant mes aygüa tiraven, mes s' ensenía: mentres els sacerdots de Baal pregunen al seu Idol encenga en flames la llenya, que li posen als seus peus, pera debatrre tal afirmació, la que en jamay se pegá foch.

Además de les festes y de la Concordia, avans anotada, ix á relluir lo beneit Sant Cristófol, del que diu lo Senyor Zapater, que també li feen festes al 25 de Joliol, per lo motiu de que, en lo mateix carrer de la Parra, havia una Confraria baix la invocació del mateix Sant, y que subastaven alguns objectes pera replegar fondos pera les mateixes.

Tant en este carrer, com en la majoria dels catalogats en este llibre, lo darrer dia de les festes, qu' era dia de faena, molts dels homens solien anarsen á amagaton-tes al seu taller, per no perdre el jornal; pero enterats de la fugida els clavaris, anaben al obrador, y lligantlos dels braços en lligases fetes de mocadors de pita, al colp del tavalet y la donsayna, els duyen presos al carrer de la festa; y pera lliurar-se d' aquelles tan fines lligadures, no tenien mes remey que pagar la convidada als apresadors.

Patis de Frígola (carrer dels).—Festejaven al Apóstol Sant Bertomeu: invocació molt rara en esta clase de imágens de carrer.

Pilar (carrer del).—A la Verge del mateix nom. Com lo carrer es llarch, tenien estes festes molta nomenada, per lo gastadors que solien ser els festers.

Pobla Vella (carrer de la) (vulgo del Pixum) (huy de Ripalda).—Al mártir Sant Cristófol: y algunes vegades, quant eixien clavarieses les dónes, á la Verge del Rosari.

Póu (carrer del) (huy del Pozo).—Este carrer, ara curt, y que avans eixia fins la plassa del Mossen Sorell. En l' ángul que formava (huy carrer de Sogueros) posaven l' altar del Pare Sant Cristófol, á qui els rumbosos clavaris obsequiaven en bónes festes; empero demprés les dónes anaven en competència, y donaven gran colp y rebombori, en les que pagaven en honor de la Verge del Roser.

Póu pintat (carrer del) (huy del desgraciat Príncip de Viana).—Dos Sants tenien per patrons en este carrer: al Arcángel Sant Miquel y al Doctor de la Iglesia Sant Jeroni, que 'ls posaven junts en l' altar.

Popul (Angosta del) (huy de Ytálica).—Al

Santissim Ecce-Homo. Bust de fusta que arrancava dels Maltesos, quals families pagaven la festa.

Portalets (carrer dels) (anomenat vulgarment de la Bula (huy de Sant Lluís Beltrán).—En lo día, encara se nóta lo llóch ahon estigué el altaret del Sant Cristófol, titular de les festes.

Portal Nou (carrer del) (huy de Llíria.—Á Sant Roch. També tenien fama; pues sent gich, allá per l' any cinquanta, coneguí fer Ball de Torrent. Als quatre cantons de la Portería del Carme estava l' entaulat.

La Image la tenen recullida les Monjes de Sant Joseph.

Portería del Carme (huy carrer del Museo).—Fronter al carrer del Cabrit (huy Cabrito), y en la paret del que fon Convent del Carme, se tróva un ninjo de póca fondaria, en el que hiá pintada sobre rajoles una bonica Santa Teresa, del any 1771.

Esta Image era la de les festes. Darrere mateix d' esta Santa, naixqué el que té l' honor de dirigirvos la paraula y de enfarvos aquesta nit en tan empalagosa llectura.

Porjets (plassa dels).—Al Angel Custódi

d' aqúeste gravat, del que havia un retaulle en la mateixa plassa.

El Angel Custodi

Pujada del Toledano (subida del).— Allá per los anys de 1860 al 65, los gichs d' aqúeste carrer y dels immediatos, apanyaven en bonichs farols y llargues tires de papers de colors, imitant á la róba de florero, este tros de carrer, posant dos capri-

josos y originals archs á la entrada y exida del mateix de igual adorno.

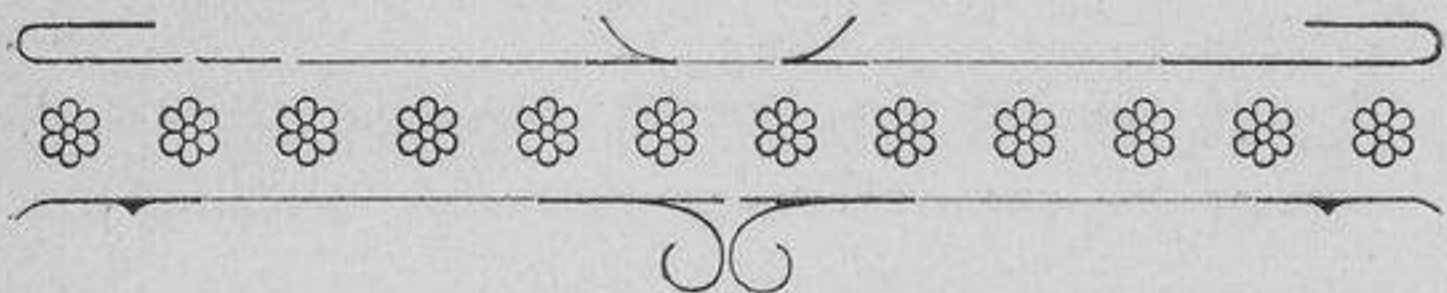
La Image era una Verge dels Desamparats de uns tres pams de alta, de térra cuita, molt ben policromada y perteneixia á la familia dels senyors Cebrián y Mezquita, que foren dos dels gichs que sostingueren estes festes. Per la nit entretenia la velada la popular música del Óli.

Puríssima (carrer de la).—En lo pany de paret de lo que fon alberch dels PP. Jesuítas (demprés casa del Quefe Polítich de la Provincia), enfront mateix de la Correjería

y dins de un ninjo, estava lo grandió llléns de la Puríssima (que donava nom al carrer) atribuït á Joanes, pintat per encàrrech é inspiració del V. P. Martí Alberó, S. J. Huy se venera en una de les capelles de la iglesia de San Nicolau.

Olorosa enramada; cobertors y llanternes als balcones; hatjes de vent en arandelles de fusta; draps de ras que tapiçaven les parets de la Companyia, y un solemne Rosari públich ab orquesta, eren els obséquis que tributaven á la Concepció, en lo seu día, los devots d' aquell carrer.

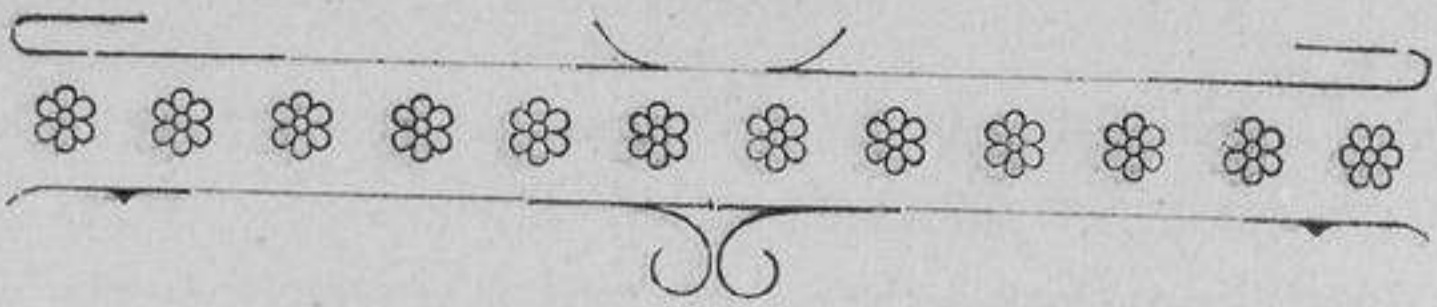

Q

Quart (carrer de) (dins la ciutat).—À Sant Tomás de Vilanova, Arquebisbe de València.

R

Renglons (carrer de) (huy del Arquebisbe Mayoral).—Á la Verge del Remey, que, segons conten, fon trovada dins d' un carro de llenya, que al temps de descarregarla en lo forn del anomenat carrer, ixqué entre mitj de les branques de garrofer.

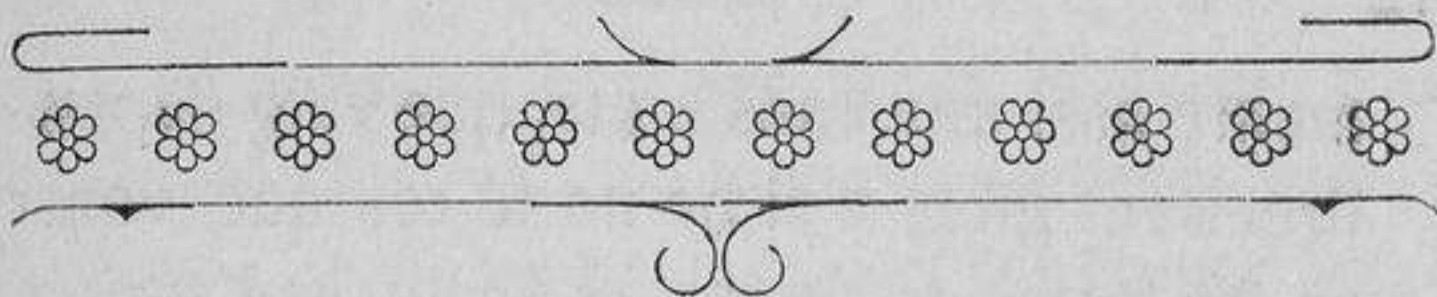
Ribot (carrer de).—Al Santíssim Crist dels Prodigis y á la Verge dels Desamparats(1).

---

(1) D. Nicolau Sanchis diu Cristo de la Providencia.

S

Sabateria dels Giquets (carrer de la).—

Eren bónes y estaven dedicades á la Verge dels Desamparats, que se tróva encara huy dins d' una sabateria del mateix carrer, dalt la pórtia de la rebotiga.

Sabaters (carrer de).—Á la Verge del Rosari eren les festes d' este carrer, qu' está próp de Sant Llorens.

Sabonería Nova (carrer de la) (Jabonería).—
—Á Sant Roch.

Saluders (carrer de) (vulgo de la Pudor).—
Á Nóstra Senyora del Roser, que tenía una capella de Concórdia en lo mateix.

Santa Ana (açucach ó carreró sense eixida) (huy de Pinzón).—Á la Santa del nom del carrer.

Apropósit de esta ávia de Jesucrist, es-

mente assí una cansoneta, que vaig dependrer sent gich, y si be no té res que vorer en les festes de carrer, es una cansó antiga, de les moltes que van perdense d' aquells dies, que no tornarán. Comensa aixís:

Santa Ana m' ha dit
 Que vaja á sa casa,
 Que té un Jesuset
 Tancat en la caixa.
 Á la guerlindó,
 Á la guerlindayna.
 La caixa es d' ór fí,
 Lo pany es de plata.
 Á la guerlindó,
 Á la guerlindayna,
 Lo nen més bonico
 S' empórta la palma.

Sant Antóni (carrerons de)—Lo nom del carrer, era el del Sant mateix de les festes.

Sant Arcís (carrer de) (huy del Salvador, desde l' any 1877).—Desde el cantó del carrer de la Unió, fins ahon estigué el derrocat portal de la Trinitat, se anomenava verdaderament de Sant Narcís. En este tróç de carrer, ya de temps antich, celebraven festes á la Santíssima Trinitat; y quant éstes pasaren al carrer del mateix

nom, vóra 'l riu, y part de la Vólta del Rosinyol, los vehins mamprengueren nóves festes al anomenat bisbe Sant Donís. Image ben esculturada, que posaven devall d'un altar de róbres de florero, que havia damunt del entaulat, que colocaven en lo mitj del estret carrer d'aquell temps.

Sant Cristófol de les Blanqueríes (huy carrer de Garcilaso de la Vega).—Al Sant del nom del carrer.

Santa Eularia de Roterós (huy carrer del insigne pintor del trespól de la Iglesia dels Joans, Palomino).—El titular d'estes festes era la Santíssima Trinitat, de regular tamany y escultura.

Vagen dos estrófes dels

GÓIGS DE LA SANTÍSSIMA TRINITAT

Adorém la Trinitat
Un sól Deu incompreensible;
Unitat indivisible
Y etérna Divinitat.

PRIMERA ESTRÓFA

Adorém les tres persones,
Pare, Fill y Espirit Sant;
No multiplican coronas
Ni deu falsos adorant,
Sino sóls un coronat
Rey inmortal invisible;
Unitat, etc., etc.

No tenen péu de imprenta, ni diuen la seua procedéncia.

Sant Gil (carrer y plassa de).—No menys populars y vistoses eren les festes d' este vehinat. Teníen llóch per Setembre: unes al Abat Sant Gil, y les altres á la Verge del Pilar de Saragossa, y perduraren hasta l' any setanta y pico.

Sant Jaume (plassa de).—Al Sant Apóstol Patró d' Espanya.

Sant Miquél (plassa de).—Molta devoció tenia en Valencia la Verge del Rosari; ho demóstra les moltes festes que baix d' esta invocació se ormejaven, y en particular les de esta plassa, que resultaven lluídes.

Sant Tomás (carrer de) (avans dels Angels).—Sant Tomás de Villanova era lo Patró d' este carrer. Les festes duraren poch anys, pero foren celebrades per lo lluídes y ostentoses. La Image era de bóna escultura, de una altaria de cinch pams, en traje pontifical.

Conta la tradició, que passant un jorn per aquell carrer lo Venerable Arquebisbe, va vorer asomat á la finestra d' una casa un Angel tan hermós, que se fixá en ell. Llavors el Sant li preguntá, per qué estava

allí, y li respongué:— Senyor, soch lo guardiá de dos fadrines tan póbres, que quant una ix á misa, l' altra se queda sense róva. Lo Prelat els enviá demprés una bóna almoyna á les doncelles. Transcurrit algún temps, torná á passar per allí, y á conter del Angel, trová al diable en lo seu lloch, y al preguntarli Fray Tomás, quín quefer tenia allí, li respongué, que guardava á les fadrines qu' ell va socorrir tan abundosament, les quals se havien entregat en mans del vici. Los vehins feren pintar per recórt este succés en un retaule, qu' ha desaparegut del carrer.

Encara que siguen quatre renglons, he de fer esment dels *Góigs* manuscrits y en valenciá, que tenen les Monjes del Real Convent de la Trinitat de Valencia, dedicats á Sant Tomás de Villanova.

Dels prelats sou llum y guía
Y espill clar de santitat;
Dels póbres be y alegría
Tomás Benaventurat.

Sant Vicent de la Chamorra (plassetade).—Á Sant Vicent Ferrer. Ha desaparegut fa póch esta plassetade, pera obrir carrer fins al de les Barques; única rajoleta en

lletres blaves que senyalava lo nom del nóstre Patró, perque lo actual carrer de Sant Vicent es del Màrtir.

Sequióla (carrer de la).—Á Nóstra Senyora del Carme.

Tant en este carrer com en el de més avall, he deixat la ortografia escrita en les rajoles; pues deu ser Cequióla y no Sequióla. Aixís passa lo mateix en los carrers de Ytálica, que deu ser I llatina, y Édeta, que li sóbra el accent.

Sequióla de la Morera (huy carrer del invicte D. Joan de Austria).—Desde temps molt llunyans, que á últims de Septembre venien celebrantse bónes festes en este carrer al Angel Sant Miquél.

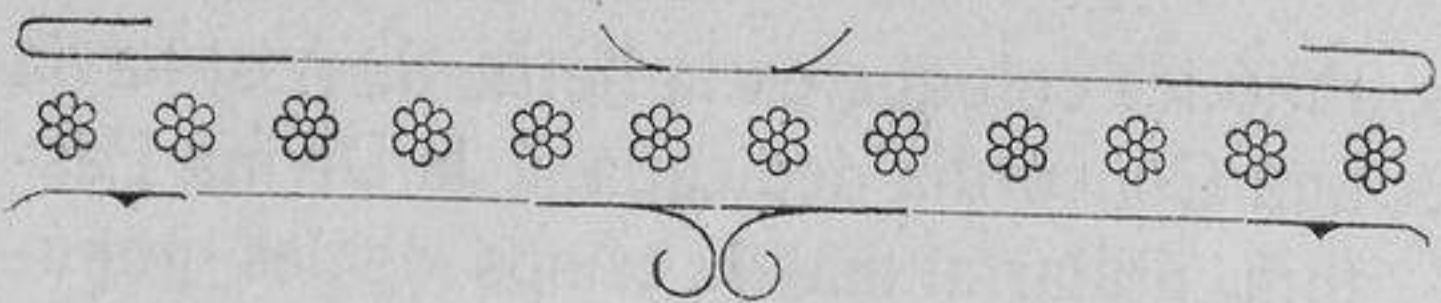
Sogueros (carrer de).—Obéert este carrer en l' any 1853, prengué un trós del carrer del Póu; axí es, que entrant per la plassa de Mosen Sorell, desemboca en lo carrer de la Jordana. També se tróva lo seu nom castellanisat.

Rónegament uns tres anys duraren les festes, que dedicaren á Sant Vicent Ferrer.

Sorolla (carrer de Guillem).—Com lo vulgo ha dit sempre malament:—«huy son les festes del carrer de la Sorolla»,—per esta

rahó les coloque en la lletra S. Assí havia una Concórdia dedicada á la Divina Pastora, titular al mateix temps de les populars festes del esmentat carrer.

T

Taberna Rócha (carrer de la) (huy del historiador Escolano).—Á Sant Roch. Assí se esblandía molt la música de Naype.

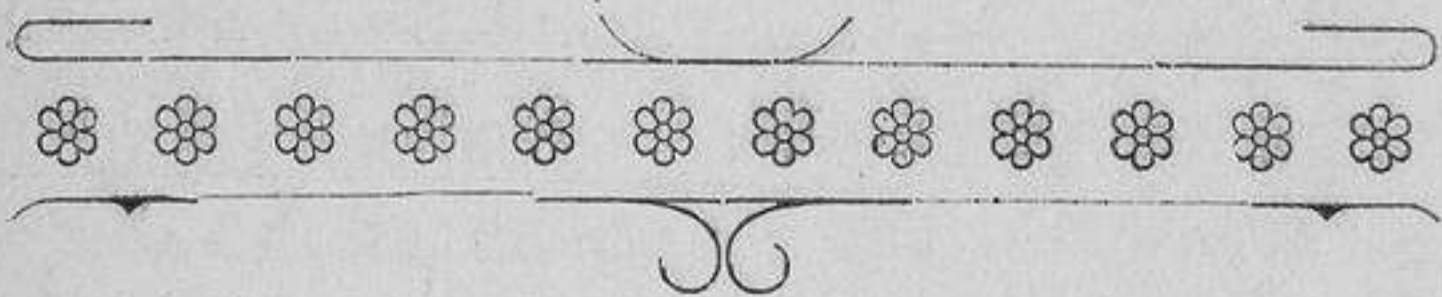
Tapinería (carrer de la).—També á Sant Roch. Huy sóls queda la que dediquen á nóstre Patró Sant Vicent Ferrer, per lo milacre del *mocaoret*.

Teixidors (carrer de).—Á la gloriosa Santa Ana. Clavarieses y clavaris teníen gran empenyo en donar lluiment á les festes, que portáren nóm per aquella contornada.

Tossalet (carrer del).—Á Sant Vicent Ferrer.

Torn de Sant Gregóri.—Al parlar de les festes del carrer de Gracia, ya hem fet esment de les festes, que dedicaven al Sant Roch de la capelleta.

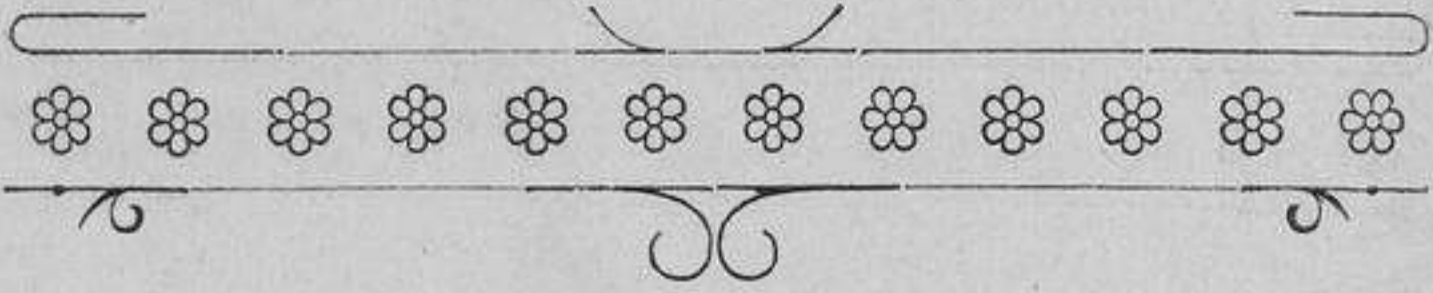

V

Valerióla (carrer de).—Á Sant Vicent Ferrer: Image de próp de quatre pams de alta. També havia Corcórdia, de la que parlarem en lo seu llóch corresponent.

Y

Ybáñez (plassa de).—Á Sant Franch de Sena, carmelita. Á d' aqweste Sant, de orige italiá, póch conegut y gens popular, los vehins d' aquella plassetta li teníen molta devoció, y per consiguient entra en la séda dels festejats.

Donaria ya per terminada aquesta relació, si no me tentara el desig de copiar una estrófa, de les set que componen los *Góigs* dedicats *Á Nòstra Senyora de la Vela*, que per sa construcció y llenguaje son dignes de remembrancha.

Puig de grat teniu la Vela
Los sét góigs oir vos placia;
Ho graciosa Centinéla
Llum y raig de tota gracia.

No tenen péu de imprenta, ni diu lo senyor Sucias ahón se venerava aquesta image.

NOTA

De les festes que encara duren y tots coneixém, no me ocupe, com son les de fóra dels carrers de Sant Vicent y Marchalenes á la Verge del Rosari; com tampóch de les del carrer de Morvedre al Cristo de la Fe, les del barri de Sant Bult, y de les del carrer de Quart de fóra, dedicades á la Verge dels Desamparats, que totes tenen llóch per Pasqua granada (1);

---

(1) El entusiaste valencianiste y celebrat poeta D. Constantí Llombart, doná á llum en 1878 un llibret titolat «Tabal y Donsayna» (editat per lo llibreter D. Manuel Vilar), que

com igualment les del carrer de Sant Vicent de la part de dins, conegudes per les festes dels giquets. Res esmente de les anyals al nóstre Patró Sant Vicent Ferrer, en los altars del carrer de la Mar, Mercat, Tosal, Tapinería, plasses del Pilar, Séu y del Carme (aquesta última, nóva del any passat 1905).

---

fon molt ben recibit per los aficionats á les cóses de la térra, en el que se pinten en vers totes les festes més notables del any, en la llengua vulgar del pòble. Colaboraren llavors, els més coneguts escriptors d' aquells dies, com Víctor Iranso, Sanmartín y Aguirre, Escrig y Gonsales, Blat, Pastor, Burguet, Balader, Róig Civera, Labaila, Escalante, Pallarés, Peiró y Dauder, Huertas, Palanca y Roca, Asensi Mora, Orga y Lluch Soler; quedant rónegament supervivens d' aquella diada, l' autor del prólech y de les Festes de Carrer, del qui, en el anomenat llibre, se tróva la «Pasqua graná» en la página 123.

CONCORDIES

CONCORDIES

S' ha fet llarch y pesat aqueste treball, que ab sobrada pacència, haveu escoltat. Lo bó no aburrix, pero lo mal forjat resulta impertinent. Terminaré la meua tasca en dos paraules, sobre les Concordies, de que he fet esment en alguns articles anteriors, y que tenien relació directa en les festes de carrer, ahon estaven establides.

Eren les Concordies (segons relació de algunes persones que les conegueren), una reunió de devots, que sostenien á ses expenses el gasto de una Capella, que havia en lo carrer, baix la invocació de alguna Image, que desde temps antich solien venerar los seus antepasats; costejant, ademés de la con-

servació de la Capella, l'óli de la llantia y altres gastos del cult, com la almoyna de la missa, que celebrava un pare capellá tots los dies de festa, en alguna d'elles.

Los dumenges y dies festius de gran solemnitat eixien els devots á reçar lo Sant Rosari per tota aquella contornada, ab magnífiques llanternes, algunes molt artístiques y ben treballades, formant un modo de templete de dos y tres cosos, ahon les llums reflectaven sobre els cristals y els adornos de llan-da daurats ó pintats de les mateixes. Aquestos monumentals farols anaven casi sempre al costat dels guións y de les andes. En los dies ordinaris resaven el Rosari dins la Capella.

Per la Quaresma solien eixir també á reçar els *Passos* ó el Calvari, com diuen en los pobles, quedant encara algunes rajoletes dels mateixos apegades á les parets dels edificis, com se poden vorer encara, en lo carrer de Sorolla la XII Estació; en lo carrer de la Parra la primera, en la fajada de la casa núm. 4; en lo de Santa Teresa, en la casa senyalada ab lo número 21, se trova la segón Estació. En lo carrer de Falcóns, entrant per la plassa de Pertusa, está la séptima; y en lo carrer de la Hedra, cantó al forn del Pópul, la XIII, igual

en dibuix y tamany á la que posém assí fotografiada del carrer de Sant Antoni.

En lo carrer de la Cadena, huy carrer de Dalt, estava la Concordia de la Mare de Deu del Bon Acert, en la mateixa casa qu' está la potecaría.

L' estamper senyor Sanchis té lo grabat de Nostra Senyora dels Portents, de la Concordia del carrer de Quart.

En lo carrer de Sorolla existía la Concordia de la Divina Pastora, á la que, com he dit avans, celebraven les festes.

Altra Concordia havia en lo carrer de Se-

rrans, en la casa núm. 7 (huy taller de marmoliste), dedicada á la esmentada Divina Pastora.

Aquesta famosa Image, obra del genial Esteve, perteneixia al Convent de Capugins del carrer de Alboraya, fundació del Patriarca Ribera. Ara se venera en la nova parroquia del Pilar y Sant Llorens Màrtir, ab lo magnífich guió brodat de sedes de colors y pedrería, que 's l' admiració de propis y estranys, com lo llens que tapa lo ninjo del altar, pintat per Vergara.

Damunt dels armaris que tenen los beneficiats de Sant Joan, en lo seu vestuari, se poden vorer les imagens titulars de la Concordia del carrer de Valeriola. Aquestes son tres: la Verge del Rosari, Sant Joan Batiste y el Evangeliste; de bona escultura per cert.

Fin als anys quaranta de la centuria pasada, existí la Capella de la Concordia del carrer de la Llanterna, ahon se dia misa tots los dumenges y festes del any, y se venerava la Mare de Deu de la Mercé.

El carrer de la Parra tenia la Concordia de la Verge del Carme, qu' es la estampa que doném y hem descrit al rahonar de les festes del mateix carrer.

En la plassa dels Porgets s' encontrava

la Concordia de la Verge del Rosari, com igualment en lo carrer del Póu Pintat á la mateixa Imatge y á Sant Miquel y Sant Jeroni.

També en la plassa de la Jordana derrocaren la Capella de la Concordia, com apuntém al parlar de les festes del carrer de la Jordana, y fem relació del hermós grupo escultórich de la Verge del Rosari.

Finalment, en lo carrer que conserva huy lo nom de la Concordia, á la Mare de Deu Grossa (com l' anomena lo vulgo), qu' está en son ninjo, dalt la portalada de la iglesia patriarcal de Sant Bertomeu.

Nota curiosa, y acave.

Baix de l' arch per ahon passa l' Arquebisve de son palau á la Seu, en un gicotet altar, estava la Verge de la Cova Santa, pintada per un italiá. Desaparegué del seu lloch allá per l' any trenta del sigle passat (1).

Igualment, havia també damunt de la arcada del Portalet de Valldigna un retaulet, que encara se nota el lloch del mateix á manera de una finestra, ahon estava lo Sant Rostre del Senyor.

HE DIT.

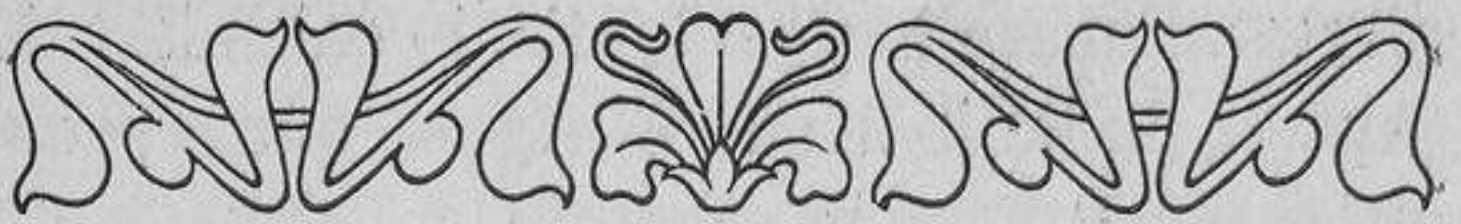
---

(1) Nota de D. Nicolau Sanchis Barrachina.

EPILOGACIÓ

© 1999

EPILOGACIÓ

Dels cent dèu carrers que acabe de resenyar, Sant Ròch s' empórta la palma dels més principals.

No cap dubte que d'este fill de Montpeller, mort á principis del sigle XIV, ab gran renóm de ser especial defensor contra la pestilència, se escampava sa devoció per nóstres carrers, ab motiu de la pésta que sufrí Valencia en lo darrer térs del sigle XVII. Venecia lo proclamá Patró y Protector en l' any 1533; y nóstra ciutat, per vót de la mateixa, també feu igual conseció; y lo Cabilde Catedral (per decret de Pius VI, en 23 de Jiner de 1796), celebrava una solemne misa major y procesó general, qu' ha durat fins ben próp dels anys trenta y tants del sigle

passat. Encara huy en lo día, lo calendari de Ayoldi, anóta lo día 16 d' Agost, que 's própi del Sant: *Procesión general* (1).

La vespra de Sant Róch se fea bando general per los timbalers y clarins de la ciutat, pregonant la festa y la processó que ab los Grémis, Comunitats, clerics parroquials, Cabilde Catedral y la ciutat; á les cinch de la vesprada eixía de la Séu, per la pórtia dels Apóstols, fent vía per los carrers de Caballers, Sant Bertomeu, Serrans y Roterós, al Convent del Carme. Entrava en la iglesia, y después de les oracions de rúbrica, pasava per la pórtia que havia baix del órgue als claustres, á buscar la Capella própia del Sant (2); y en son retaule, que no era de

---

(1) En lo tomo II del P. Teixidor (*Antigüetats de Valencia*, donades á llum per el meritíssim Canonge D. Roch Chavás), en la página 40 del mateix, parlant del Convent del Carme al núm. 57, se lligs lo sigüent: «El día 16 de Agosto de cada año va la Procepción de San Roque á este Convento del Carmen, de la qual hace memoria nuestro Venerable Mro. Alegre en sus *Anales mss*, al año 1648, por estas palabras: *Á 16 de Agosto, día de San Roque, se hizo Procepción general del Santo al Convento del Carmen, donde ai Altar i reliquia suya, y fué la primera que se hizo del Santo. La ciudad hizo voto en tiempo de peste de hacerla.*

(2) Continúa el P. Teixidor: «El altar del Santo está entrando por la portería á mano izquierda, que fué la Iglesia antigua. En el ai una pintura de valiente pincel del glorioso Santo de estatura entera, vestido de peregrino con sombrero

construcció molt antiga, estava únicament (y casi al rant de la mesa) lo ninjo, y darrere de la vidriera, formada de varis tróssos de cristall, sostenguts per varilles de fèrro, se

---

ibordón, en su pecho un escudo con cruz roja; á su lado derecho ai pintado un Angel mirando al Santo en acción de hacerle ver una tablita con esta inscripción: *Qui te pie invocaverit a nullo pertis cruciatu ledetur*. Las caracteres de esta inscripción son Romanos, de que se deduce la antigüedad de la pintura, pues en las del siglo XV vemos que se escribían en caracteres, que comunmente llamamos Góticos...» etcétera, etc.

Com haurá apreciat el llector en lo fotograbat, copia exactíssima del original, diferix un poch de lo escrit per lo pare Teixidor. Lo lletrero de la *tablita* está en castellá; mes pronte pareix una gorra, que sombrero, lo que dú al cap. No porta esclavina de peregrí; únicament lo bordó sinse carabasetta: tal vegada haja sufrít alguna reforma desde el any 1767, en que lo P. Teixidor prenía els apunts.

Tampoc fá esment del ángel que dú les armes de la ciutat, sino únicament del de la tauleta. He sentit dir tantes coses sobre el particular, que ho deixe en mans de persones més competents; yo soch un simple anotador de lo que he vist y he conegut sent gich; lo mateix, que si la pintura es del siglo XV ó del XVI. Tal vegada al traurer yo á rogle en les festes de carrer esta notable pintura, remoga als curiosos averiguadors d' aquestes coses tan oblidades; ya que de la discussió ix la llum, com ha eixit lo Sant Roch, de una cambra, á la vista del públich.

Huy s' encontra tapada la Capella de referencia per lo notable llens de Espinosa, de grans dimensions, que representa l' aparició de Jesús Nazareno ab la Creu al coll, á Sant Ignaci de Loyola, que 's trova en el ángul del claustre, entrant al Museu de Pintures, per la porta principal á la ma esquerra.

admirava la hermosa pintura del Sant que possém en aqueste llóch (1). Retornava la processó á la Iglesia Major, per la Portería,

(1) Segons el parer de algunes persones intel·ligents, que formaven part de les Seccions de Pintura y Arqueología de *Lo Rat-Penat*, que per indicació meua visitaren esta pintura en Abril últim, desconeguda pera d'ells y del notable pintor D. Carlos Giner y Vidal, als qui semblá també ser una taula del sigle XV, talvegada de Lucca de Leyden ó de algúns dels molts dexebles que deixá en Espanya en aquell sigle este celebrat pintor.

D. Francés de Vilanova y Pizcueta, persona ilustrada y estudiosa en esta clase de pintures, me diu: que si bé la factura pareix italiana, presisant més el asunt, romana ó florentina, de prinsipi del sigle XVI. la dolsa espresió del Sant, els bucles del monyo, lo plegat magistral de les róbes y la soltura en el disenyo, acusa lo Renaiximent, porque fuig molt del sentit místich de Luccas de Leyden ó de Holanda.

A les hóres presents, restaurada per D. Honori Romero Orozco, se pót admirar en los murs de una Capella que hiá próp del Chor, entrant á ma dreta, en la iglesia parroquial de Santa Creu.

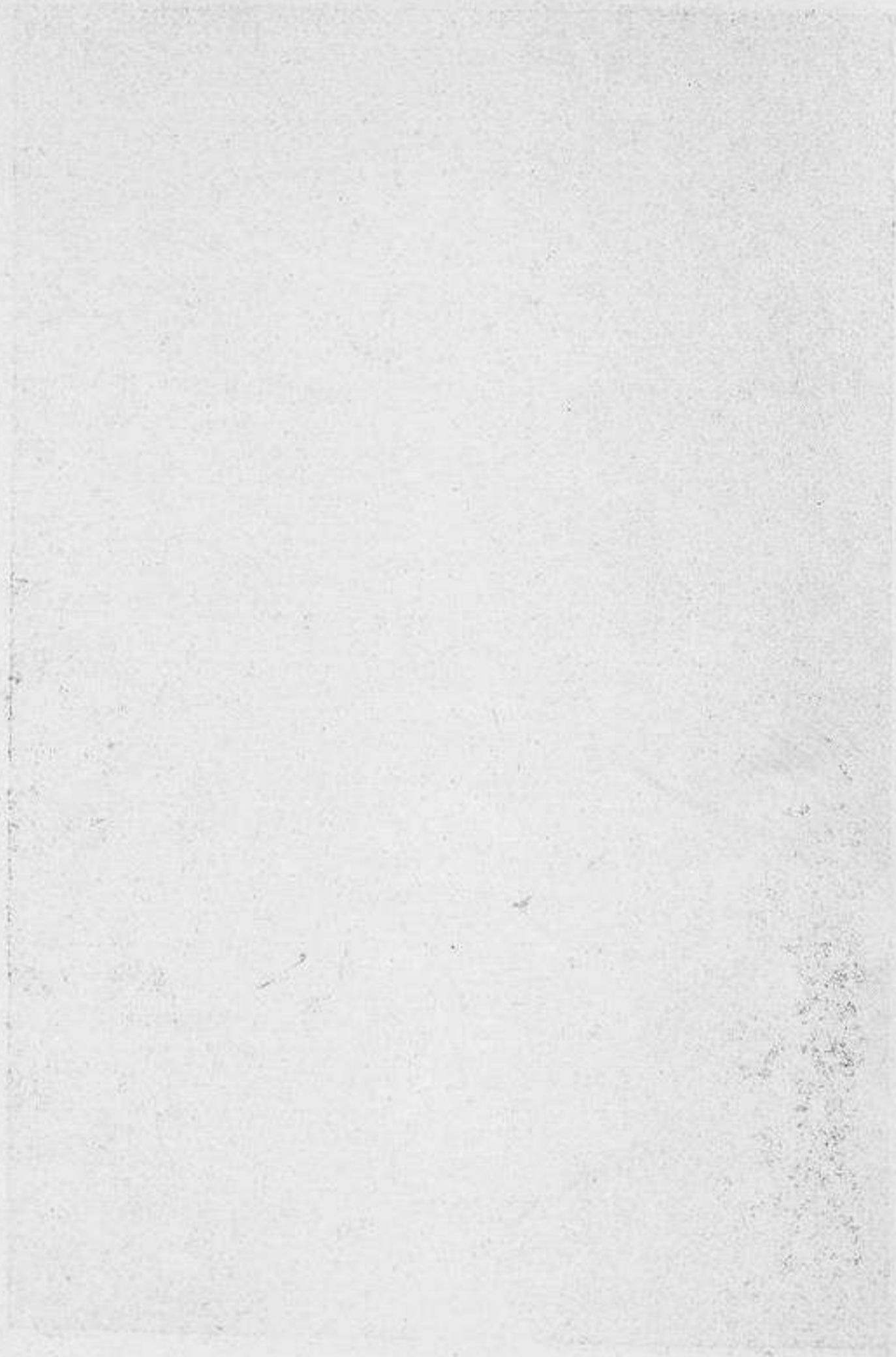
La taula medix, tal com está, nóu pams de alta per sis y mitj de ampla; pero que antigament no estaria així, porque se nóten ben clares les juntes de les dos taules anyadides als costats y dalt y baix de la figura de Sant.

He medit per darrere sólamens la taula primitiva, que te de altaria uns sét pams per tres de amplaria, ab un traveser en forma de X; dimensions molt apropiades para algún altar gótic (ahon devía perteneixer), pues encara se veu de próp lo sicellat del fondo, que 'n son temps sería daurat.

Poguera ser que al declarar-lo Patró de Valencia, anyadien la amplaria que té huy, per pintar els dos ángels, el arbre y els dos serafíns, qu'entre una lleja nubolada, taparen lo millor del quadro.

SANT ROCH DEL CARME

carrer Alt del Alfondech, Caldereries, Caballers, Calatrava, Purísima, Corregería, Brodadors, Micalet, á la Séu.

Portaven huit capellans lo Reliquiari de Sant Róch, en la mateixa Custódia d' argent en que sólen posar lo Sagrat Cálcer de Nóstre Senyor Jesucrist en lo día clásich de la seua festivitiat.

San Cristófol, atleta del sigle III, tenia alguns altarets públichs, per ser advocat contra la fam, graniç, trons y pestes, y era sa devoció més antiga que la de Sant Roch (1).

---

(1) Ho prova també la gicoteta, extranya y miraculosa image de fusta de estil románich, de pam y mitj y un poquet més, trovada en 1391, en la que allavores, era Sinogoga dels juheus de Valencia, demprés Convent de Canongeses Agustines de Sant Cristófol, que molts hem conegut en lo carrer de la Mar, fins l' añ 1868, recullides huy en sa propia casa y nou Convent del carrer d' Alboraya. Allargue la nota, anyadint per curiositat lo que seguix. En lo número 107 de la *Ilustració Catalana*, perteneixent al any III de sa publicació, ya una relació molt ben escrita per D. Teodor Llorente, sobre el *Misteri* de Sant Cristófol en les festes del Corpus de Valencia, dient que 'l d' aqueste Sant era un dels més antics; pues per una nota del Archiu Municipal consta, que 's representava ya en l' any 1449. També ix l' Ermitá, pero no dú farolet, sino un bon carjot, pera 'l final del misteri espolsar les costelles dels concurrents, qu' están embambats oint lo curiós diálech del mateix.

Á les hores presents copie del diari *Las Provincias*, per-

Dende que 'n Valencia se van reformant els carrers y derrocant edificis, que van desapareixent aquestes memòries dels nóstres avis, impròpies, segons alguns, de la tercera capital d' Espanya. Fins huy, encara se pót vorer en lo carreró de Frígola, la Image d' este Sant, pintada sobre dotze rajoles de Manises, qu' es la estampada assí.

També permaneix encara un altre Sant Cristófol pintat al fresch, de bóna entonació y corrècte dibuix, del any 1756, en la cantonada del carrer de Carnicers á la de Villena (avans de la Figuera).

En moltes cases, barraques y alqueríes encara guarden la costúm d' apegar una estampeta de Sant Cristófol darrere de la porta del carrer, perque tenen també la tradició,

---

teneixent al 8 de Febrer de 1906, per mera curiositat, lo seguent:

“INTERMEZZO

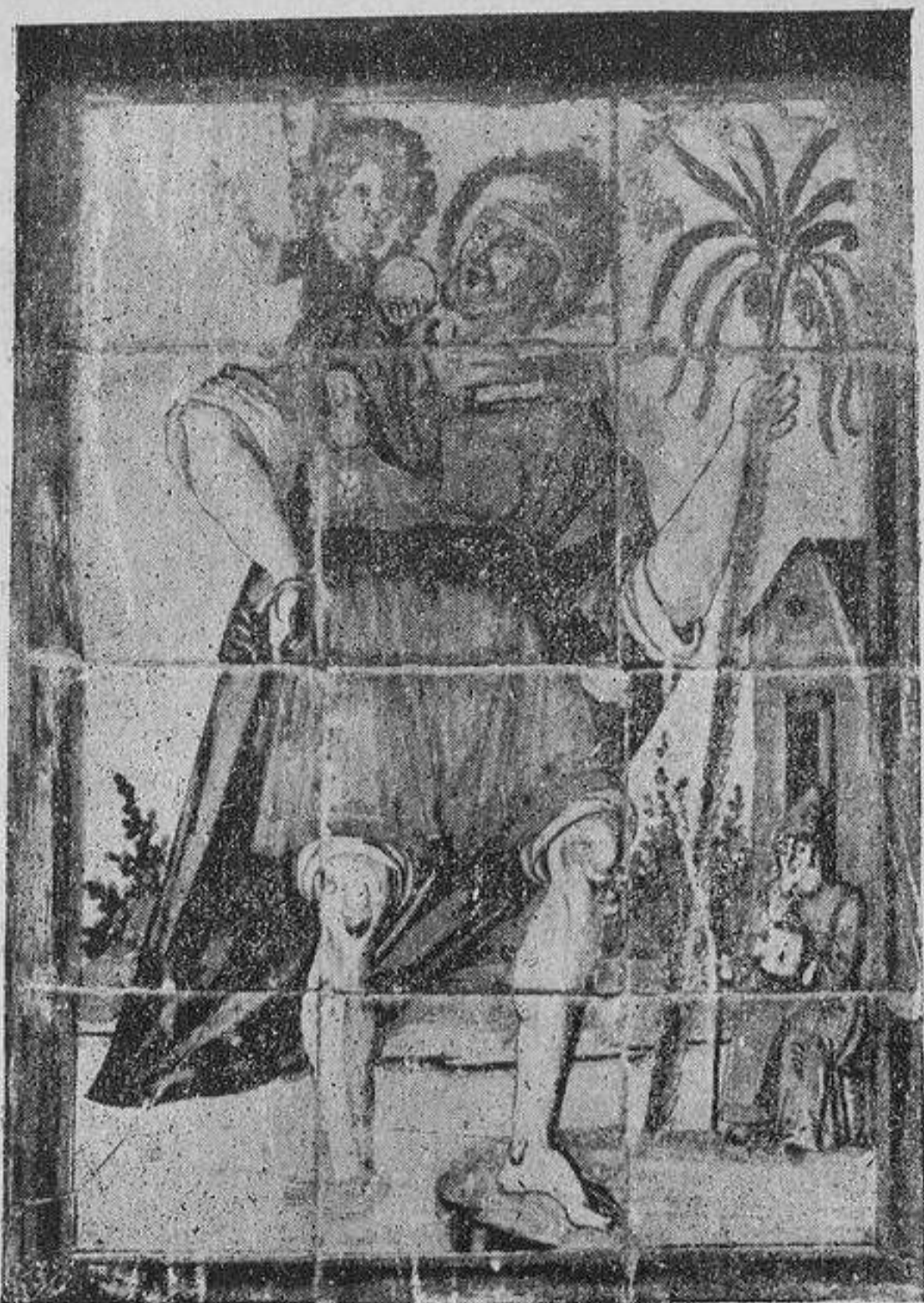
El patrón de los automovilistas.

Los automovilistas franceses, después de maduro examen, han nombrado patrón y protector del *auto* á San Cristóbal. Al efecto, han encargado á un notable artista la medalla del Santo, que se proponen fijar en los coches, para evitar accidentes desgraciados.»

Assó li mancava al pobre Sant Cristófol, anar en automóvil.

ademés de totes les anomenades avans, que 's vigilant defensor contra els lladres.

Y ara que rahoném de Sant Cristófol, no

será desgavellat el parlar del Ermitá, que, segons lo vulgo conta, ixqué á ferli llum en un farolet, quant passava lo riu (1), y que nosal-

---

(1) La tradició de que Sant Cristófol passá lo riu, portant al muscle al Infant Jesús, es tan antiquíssima, que 'l pòble

tres lo motejém ab lo nóm de Sant Cocufato.

Assó á primera vista sembla un cas veritable, y la gent ho pren com si fora tal cós, y no hiá tal argument.

En casi tots los dibuixos, pintures y estátues de Sant Cristófol apareix l' Ermitá vestit de hábit de frare, ab la caputja al cap. En la Iglesia del Convent de Monjes de Sant Joseph existíx un exemplar de fusta, enfront mateix del pilar de la trona.

D' estes observacions, costums ó estils de época, hiá molt que esmentar (1). Ara mateix tenim á Santa Lluçia que porta en la má un plat ab los dos ulls. Ni li foren arrancats, ni patí tal martiri; pues reputats escriptors que parlen de la vida de la Santa, fan comentaris sobre lo mateix. Me contaven

---

la conta y l' admitix com un dels passatges més verdaders de la vida del Sant.

Qu' era home alt y de formes atlétiques, ho justifiquen varis escriptors de la seua vida; y que la vara que sempre duya en la má, va florir un jorn que la deixá plantada en terra, y aquesta vara pot ser molt vé l' orige de la palmera.

(1) Lo P. Croisset, al tomo tercer del seu *Año Cristiano*, al final de la vida de Sant Cristófol, insertada al 25 de Joliol, fa el sigüent comentari: «Comunmente se pinta á San Cristóbal con el Niño Jesús en el hombro, que le pasa un río, y no hallo qué fundamento tenga pintarlo así, si no es por un símbolo de que San Cristóbal pasó las muchas olas de tormentos y trabajos, con gran fortaleza que el Señor le dió.»

los meus avis, que un caballer, enamorat dels ulls de la Santa, volia enmaridarse ab ella, y que la Santa li 'ls enviá en un plat. La opinió més ben sentada es, que algún devot degué patir malaltia als ulls, y se reclamá á la Verge Siciliana, y reconegut maná pintarla ab los ulls en un plat.

Tením també á Sant Jordi matant al drach per defendrer á la doncella; assó es un simbolisme, que representa la fe del Sant vencent al tirá. Entre algunes families del antigor, y en particular per los pobles, en quant veuen per algún racó una aranyota negra, solen cridar: «¡Sant Jordi, mata l'aranya!»

Á Sant Cristófol el pinten ab un drap al cap á manera de turvant, faldilla curta y arromangat fins los genolls y de una alsada gegantina. He dit avans qu' era cananeo de nació, es dir, de Canaá de Galilea, y escap-sat en temps del emperador Déci, per ser cristiá de bona lley.

No es propi el trage, ni d' aquell país, ni d' aquell temps.

Tornant á Sant Cocufato, no cap dubte, qu' el primer artiste que tingué l' encárrech de pintar un Sant Cristófol, va fullejar algún Martirologi Romá, y vegué que 'n lo mateix

día (25 de Joliol) propi del Sant y del nostre Patró Sant Jaume, hiá un Sant que 'ls castellans diuen *San Cucufate*, nosatros Sant Cocufato y els catalans San Cugat; y Barcelona té, además del celebrat monastir de Sant Cugat del Vallés, una parroquia dedicada á d' aqúeste apóstol Scilitá, que sufrí martiri en aquella ciutat á principis del sigle IV; y assó es lo que 'm sembla á mí, respecte á la llegenda popular del Ermitá de Sant Cristófol.

En molts quadros antichs se veuen avegades alguns personages agenollats als peus del Sant, que serien l' amo que 'l maná pintar y alguns altres devots.

Joanes, en lo celebrat quadro del Bateig de Nostre Senyor (y en altres), qu' está dalt de la pila de batejar en la Séu, pósa al venerable Joan Batiste Agnesio, pagador de l' obra.

¿Tendría res d' estrany, que algún devot de Sant Cristófol fora frare, y que 'l pintor l' anyadira al llens, en memória del encárrrech?

Sería del cas (y així els ho demane) que algúnes persones competents y averiguadores d' estes curiositats, buscaren el per qué li anyadixen el Ermitá á Sant Cristófol, ya

que la meua insuficiencia no ha pogut, ni pot aclararho.

Fóra de nóstre reyne, en les Catedrals de Toledo, Córdoba, Jaén y altres, rónegament he vist la image del Sant; com en l' Aula capitular de nóstra Basílica Metropolitana, que tampóch té l' Ermitá aquell geganti Sant Cristófol, que hiá en la mateixa; en cambi, en la que fon fins ara póch parróquia de Sant Lloréns, entrant per la pórtia de la plassa á ma dreta, dins del cancell, se veu un artístich Sant Cristófol, pintat sobre lléns, que té un gicotet Sant Cocufato en lo farolet en la má, eixint de una espécie de Ermita que 's veu vóra riu, sobre el fondo oscur del quadro.

Demprés de Sant Róch, la Vérge del Carme seguix en número correlatiu. També son molts los carrers que la festejaven, en particular per los barris de les partides del Carme. Apareix com á Sant més raro de tots els catalogats, Sant Benó.

Santa Marina, Sant Jeroni, Sant Bertomeu y Sant Franch de Sena, fugen del eixam de les Mare de Deus de diferentes invocacions, que ómplin la séda d' este llibre, y de

Sants coneguts, com Sant Gil, Sant Donís, Sant Vicent y altres per l' estil; y assí queda tancada la relació incompleta, se pót dir, de les festes de carrer, que ab molts calfaments de cap he pogut recullir.

OPINIÓ DE LA PRENSA

sobre la Conferencia de

"FESTES DE CARRER"

Opini6 de la Prensa

sobre la Conferencia de

"FESTES DE CARRER"

LO DEL RAT-PENAT

CONFERENCIA DEL SR. BODRÍA

Ofreció mucha novedad la conferencia que dió anoche este laureado poeta á sus consocios y demostró á la vez el celo extraordinario con que se dedica al estudio de las antiguas costumbres populares de nuestra ciudad. Estaba anunciado con el lema de *Costums que es perden*, y del ancho campo que ofrece este asunto, limitóse á las *festes de carrer*, y puede decirse que agotó la materia.

Comenzó el Sr. Bodría pintando un cua-

dro muy exacto y muy interesante de la velada de la Virgen del Carmen en la plaza de este nombre, cuadro que le había impresionado mucho en su niñez por ser vecino de aquella plaza. Extendiéndose después á los caracteres típicos de las fiestas callejeras de Valencia, explicó muy bien todos sus detalles.

Esto pudo hacerlo cualquier valenciano que peine sus canas, porque todos los que estamos en ese caso hemos conocido aquellas fiestas. Ahora, casi ya desaparecidas ó transformadas por el cambio de los tiempos, lo que el Sr. Bodría presentó de verdadero mérito en su conferencia, fué la minuciosa investigación que con paciente laboriosidad ha hecho, de las fiestas que hubo antaño en la mayor parte de las calles de esta capital, expresando el Santo patrono de cada una de ellas y consignando otros pormenores muy curiosos. El número de calles incluidas en esta erudita relación es de 107. Reunir estos datos es trabajo inmenso. Son curiosas también las deducciones que sacó el conferenciante, sobre la devoción de los valencianos en otros tiempos, de las Imágenes á que se rendía culto en aquellas fiestas. San Roque era el Santo más favorecido, lo cual no es

extraño, por ser abogado contra las pestilencias. Después seguía San Cristóbal, atleta formidable, que en la Edad Media tenía muchos prosélitos.

Completó el Sr. Bodría estos datos curiosísimos con otros también muy eruditos sobre los altares llamados *Concordias*, que había en algunas calles.

La concurrencia, era anoche más numerosa que de costumbre, sin duda para honrar al Sr. Bodría, uno de los más antiguos, entusiastas y simpáticos socios de *Lo Rat-Penat*, y al cumplir este deber de compañerismo, obtuvo la debida recompensa, pues quedó satisfechísima de la conferencia, hasta el punto de pedir con mucho interés al modesto conferenciante que haga público su trabajo, estampándolo en un opúsculo que leerán con gusto y conservarán todos los valencianistas.

Por nuestra parte, repetimos también este ruego á nuestro querido amigo el poeta de les *Roselles*.

(*Las Provincias*, 16 Abril 1902.)

*
* *

El Sr. Bodría disertó anoche en *Lo Rat-Penat* sobre un tema de poderosos atractivos.

á *les costums que es perden*. Dió noticias interesantes acerca de *les festes de carrer* que van desapareciendo, explicando los típicos caracteres de algunas de las más principales. Asistió numerosa concurrencia, que felicitó calurosamente al orador.

(*La Correspondencia de Valencia*, 16 Abril 1902.)

INDEX

	<u>Páginas</u>
Advertencia.	VII
Dedicatoria.	IX
Carta-Prolech.	XI
Festes de carrer.	1
Carrers de Festes.	21
Concordies.	85
Epilogació.. . . .	93
Opinió de la premsa.	107

FON ESTAMPAT LO PRESENT LLIBRE
DE LES FESTES DE CARRER, EN LA
INSIGNE Y CORONADA CIUTAT
DE VALENCIA, EN CASA PAU,
TORRIJOS Y COMPANYÍA,
AL CARRER DE QUART,
NÚMERO 25, ANY
MIL NOUCENTS

S I S

OBRES DEL MATEIX AUTOR

Flors de l' hórta.—Apléch de 20 págines en 4.º espanyol.

Discurs á San Vicent Ferrer.—Opúscul de 16 págines en 4.º espanyol.

Roselles.—Aplech de poesíes valencianes; tomo de 151 págines en 8.º major.

Fulles seques.—Tomo de poesíes; 171 págines en 8.º major.

Llibret de recorts (próxim á publicarse).—
Ab un prólech de D. Francesch Badenes Dalmau, Mestre en Gay Saber.

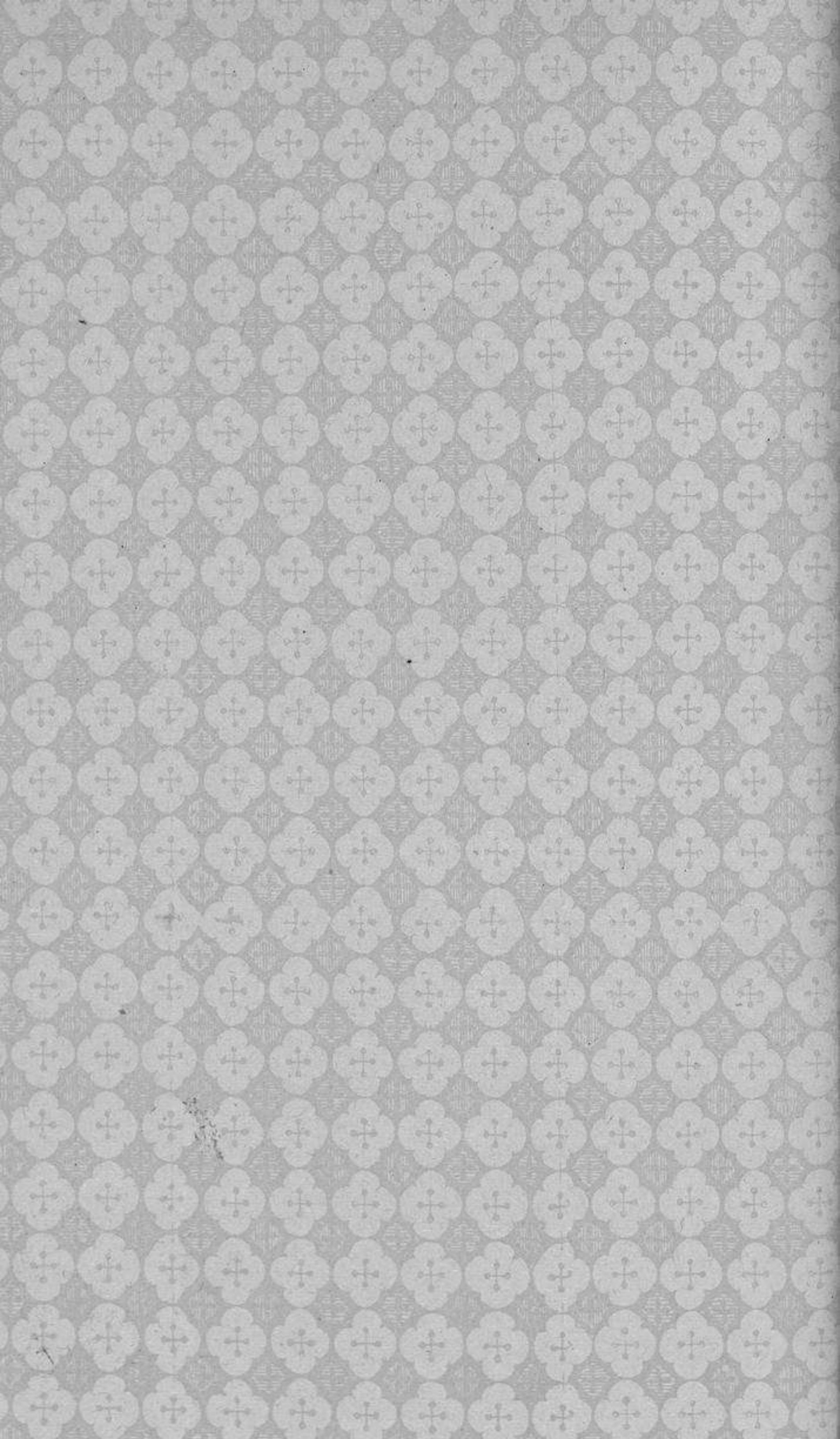

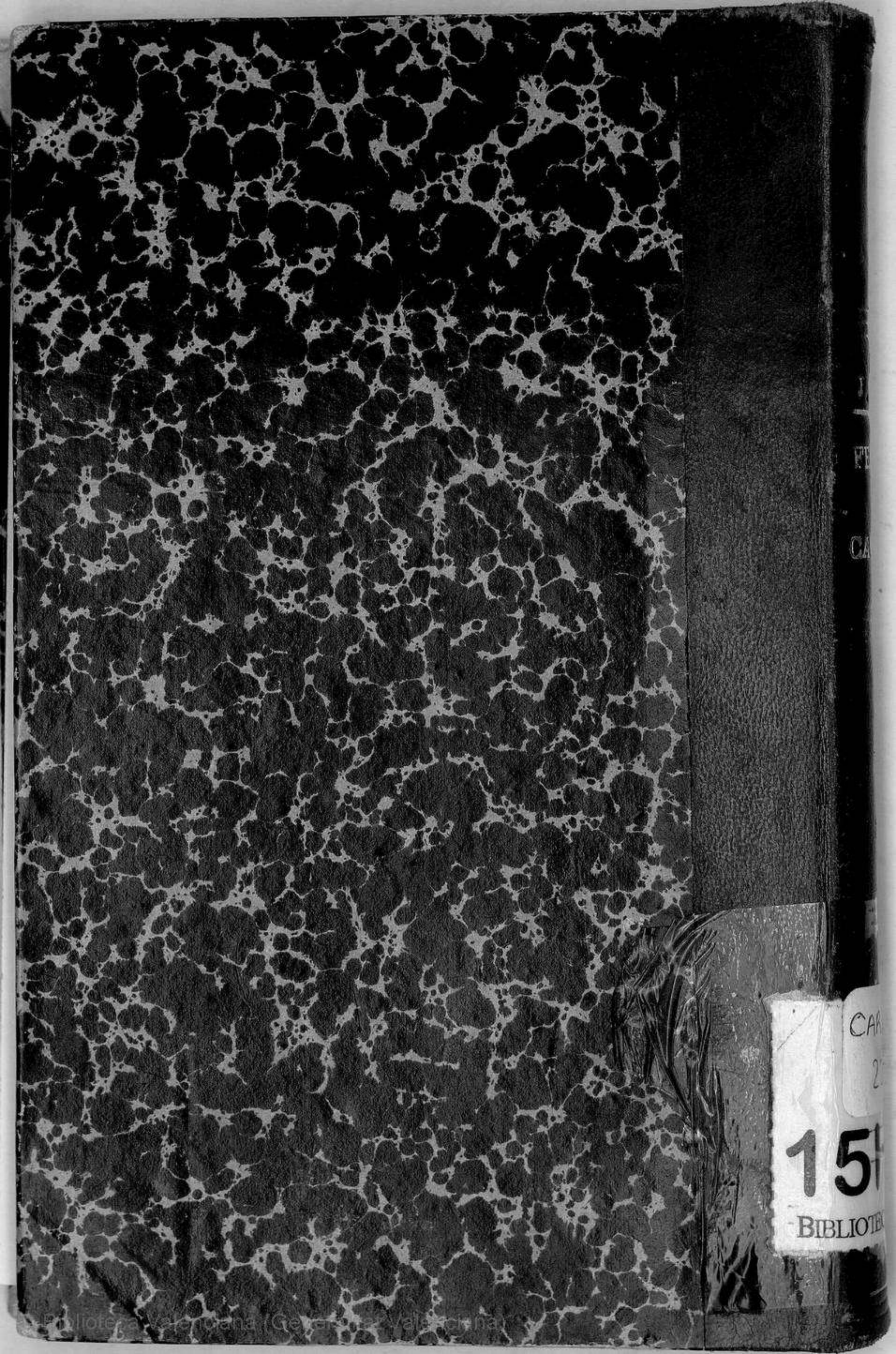

Biblioteca Valenciana

31000005260124

CAR

2

15

BIBLIOTECA

J. BODRIA

ESTOS
DE
CARRER

CARRERES

2269

544-2

BIOTECA CARRER